

RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 212 (28).**

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt weebuarikuul. — 4. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. — 5. Wabariigi Walitsuse wastamine O. Gustawsoni küsimise peale Tartumaa Walguta mõisa riigimaade ajutiste rentnikkude-poolemeeste maaküsimuse korraldamise kohta. — 6. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Eesti kodanikkude lahtilaskmise ja Wene walgekaartlaste asemelewõtmine kohta Sindi wabrikus. — 7. Seaduseelnõu Riigikogu liigete tasu ja sõiduraha kohta — Päewakorral. — 8. Tööstuse määrustiku § 66. muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Wabariigi Walitsuse wastamine P. Keerdo küsimise peale waesemate elanikkude rawitsemise asjus. — 10. Ridalepa ja Agasilla külade waheliseks teeks maawõõrandamise seadus—I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Tuletikumaksu seadus—I lugemisel. — 12. Sekwestreeritud Wene-Balti laewaehituse ja mehaanika a. s. waranduste walitsemiseks määratud operatsiooni fondi seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Tartu linna administratiiv piirkonna laiendamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 14. Seadus Eesti ja Leedu wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Seadus Eesti ja Läti wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel. Wastu wõetud. — 16. Sojaministeeriumile suurtükiwäe poligooni asutamiseks tarwilikkude maatükkide wõõrandamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 17. Seadus raamatukaupluste, ajalehtede kontorite, ajalehtede kiosside, laenuraamatukogude ning lugemistubade awamise ja trükitoodete käsimüügi kohta— III lugemisel. Wastu wõetud. — 18. Awalikkude ettekannete seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 19. Trükiseadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 20. Karistusmäärused trükiseaduse, awalikkude ettekannete seaduse ja raamatukaupluste ning awalikkude lugemistubade awamise seaduse rikkumise asjus — II lugemisel. Wastu wõetud.

Riigikogu koosolek 1. märtsil 1923. a. kell 10 h.

Kokku on tulnud 94 Riigikogu liiget. Koosolekut juhatab esimees **K. Päts**. Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, põllutööminister **B. Rostfeldt**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **G. Westel**, hiljem töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Koosolek algab kell 10.35 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Päts**: wastuwõtmine. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Sõnasoowijaid ei ole. Sellega loen päewakorra wastuwõetuks.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Abisekretäär **J. Bergman**: Riigikogu juhatus on otsustanud komisjonidesse anda järgmised seaduseelnõud (loeb):

Seaduseelnõu jõuwankrite liikumise ja õhusõidu alal tekkiwate wahekordade lahendamise kohta — üldisesse komisjoni.

Riigi 1923 a. kulude lisaelarwe nr. 1 mrk. 21.682.300.— suuruses — rahaasjanduse komisjoni.

3. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt weebuarikuul.

Siis on weel teada anda, et Riigikogu liigetest on puudunud weebuarikuul koosolekuilt (loeb):

Amberg, O. on puudunud haiguse pärast 4 koosolekult.

Arro, Chr. on puudunud perekonna haiguse pärast 4 koosolekult.

Ast, K. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmise pärast 2 koosolekult.

Ast, K. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Astrem, R. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmise pärast 1 koosolekult.

Astrem, R. on puudunud teatamata põhjustel 15 koosolekult.

Baars, K. on puudunud isiklistel põhjustel 19 koosolekult.

Binsol, W. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Binsol, W. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Birk, A. on puudunud riikliste ülesannete täitmisel 14 koosolekult.

Birkenberg, E. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmise pärast 2 koosolekult.

Birkenberg, E. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Bock, M. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Bock, M. on puudunud teatamata põhjustel 2 koosolekult.

Ehrlich, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud perekonna haiguse pärast 2 koosolekult.

Einbund, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 5 koosolekult.

Ernits, W. on puudunud isiklistel põhjustel 20 koosolekult.

Freiberg, K. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Gustawson, O. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Hansen, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Jaakson, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Jonas, E. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmise pärast 1 koosolekult.

Ipsberg, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 10 koosolekult.

Jürgenstein, A. on puudunud haiguse pärast 3 koosolekult.

Jürgenstein, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Jürgenfeldt, O. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Kaarna, Chr. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 1 koosolekult.

Keerdo, P. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Kirs, E. on puudunud haiguse pärast 5 koosolekult.

Kirs, E. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Koemets, K. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Koemets, P. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Koppel, J. on puudunud perekonna haiguse pärast 15 koosolekult.

Kukk, J. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 19 koosolekult.

Laidoner, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Lättik, J. on puudunud haiguse pärast 4 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud isiklistel põhjustel 13 koosolekult.

Lilienblatt, A. on puudunud perekonna haiguse pärast 2 koosolekult.

Liiwak, E. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Liiwak, E. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Liiwak, K. on puudunud haiguse pärast 7 koosolekult.

Maaker, W. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 2 koosolekult.

Maurer, A. on puudunud haiguse pärast 7 koosolekult.

Maurer, A. on puudunud isiklistel põhjustel 3 koosolekult.

Maurer, A. on puudunud teatamata põhjustel 2 koosolekult.

Martinson, E. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Martna, M. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Neps, M. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Oinas, A. on puudunud riigikontrolöörina 7 koosolekult.

Orras, W. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Palwadre, A. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Parik, J. on puudunud teatamata põhjustel 10 koosolekult.

Pezold, W. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Pezold, W. on puudunud perekonna haiguse pärast 2 koosolekult.

Pezold, W. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Pezold, W. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Piip, A. on puudunud isiklistel põhjustel 6 koosolekult.

Piirisild, K. on puudunud haiguse pärast 5 koosolekult.

Piiskar, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Pöhl, H. on puudunud perekonna haiguse pärast 1 koosolekult.

Püüman, M. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Pärilin, O. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Pärn, A. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 1 koosolekult.

Pärn, A. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Rei, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Reesen, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Rookman, M. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Saar, A. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 2 koosolekult.

Saar, A. on puudunud isiklistel põhjustel 5 koosolekult.

Saar, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Saul, J. on puudunud haiguse pärast 5 koosolekult.

Soots, J. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 2 koosolekult.

Sorokin, A. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Sorokin, A. on puudunud teatamata põhjustel 5 koosolekult.

Sprenk, A. on puudunud rahwahääletamise puhul 2 koosolekult.

Sprenk, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Suit, F. on puudunud teatamata põhjustel 15 koosolekult.

Tiks, J. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 2 koosolekult.

Tomp, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Tulp, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Tulp, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Tupits, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Tõnisson, J. on puudunud perekonna haiguse pärast 20 koosolekult.

Wain, J. on puudunud haiguse pärast 3 koosolekult.

Wain, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Weiler, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Wirma, K. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 2 koosolekult.

4. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

Abiesimees **K. Wirma:** Riigikogu juhatusel nimel teen ettepaneku määrata järgmine Riigikogu koosolek täna kell 5 p. l. ja võtta päewakorda järgmised punktid:

1) Wabariigi Walitsuse teadaandmine Eesti-Rootsi kaubalepingu kohta.

2) Sõjaajal kaitsevägede majapidamises tekkinud kahjude riigi kanda võtmise seadus — II lugemisel.

3) Seadus üldise arweseaduse muutmise kohta — II lugemisel.

4) Kalameeste riiklise laenu seadus — II lugemisel.

5) Eesti sordiparanduse seltsi riiklise laenu seadus — II lugemisel.

6) Kaubandus-tööstusministeeriumi riigivaranduste osakonna likvideerimise seadus — II lugemisel.

7) Tsiwiil kohtupidamise seaduse muutmise seadus pärandusajus. — II lugemisel.

Nende päewakorda võtmiseks on Riigikogu otsust tarwis, et need võetakse päewakorda ilma kodukorras ettenähtud 3-päewalise tähtaja ära ootamata I ja II lugemise wahel. Lõpuks tuleks siis veel päewakorda võtta kõik need punktid, mis täna hommikul koosolekul läbi arutamata jääwad, kui ka need, mis järgmisele lugemisele tulewad.

Juhataja K. Päts: Asun hääletamisele. Palun neid, kes rkl. härra Wirma poolt tehtud ettepaneku poolt on, et järgmine koosolek määrata täna kell 5 p. l. ja päewakorda võtta ettekantud seadused ilma 3-päewalise tähtaja ära ootamata, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu võetud. Asun teise ettepaneku hääletamisele. Palun neid, kes on selle poolt, et päewakorda saaks kõik need punktid üles võetud, mis rkl. Wirma ette pani, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu võetud.

Riigikogu läheb esimese päewakorrapunkti juurde.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine O. Gustawson'i küsimise peale Tartumaa Walguta mõisa riigimaa-de ajutiste rentnikkude-poolemeeste maaküsimuse korraldamise kohta.

Põllutöminister **B. Rostfeldt:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Gustawson soovib wastust järgmiste küsimiste peale:

1) kas kawatsetakse Walguta mõisa poolemeestelt nende käes harida olew maa I. mail s. a. ära võtta?

2) Kuhu tahetakse tähendatud poolemehed ümber paigutada?

3) Kas ja missugustel alustel mõtleb põllutööminister ajutiste poolemeeste küsimust üldse lahendada?

Walguta mõis anti wälja 1920 a. kewadel. Wallanõukogu ettepanekul määras maakonnawalitsus kaheksa krundi peale poolemehed, kes ajajooksul lahkuma peawad. Nii on redigeeritud wastaw protokoll. Lepingut sõlmiti omal ajal kruntide peremeestega, kellel põlise pidamise õigused on, ning lepingusse wõeti sisse punkt, mis ette näeb, et poolemehed 1. mail 1922 a. kohtade pealt lahkuvad. Minewal kewadel läks riigimaadeülemal korda krundiperemeestega kokkuleppele jõuda ja ühine krundi kasutamine wõimaldati weel ühe aasta peale, see on — kuni 1. maini 1923 a. Kuid sügisel krundiperemeeste pealekäämise tõttu, kes terwet krunti 1. maiks 1923 a. oma kätte nõudsid, oli ringkonnawalitseja sunnitud wiiele poolemehele kaasrendi ülesse ütlemata. Hiljem läks korda nelja kaasrentniku kohta nii kokku leppida, et nad wõisid ühe aasta peale weel edasi jääda, kuid üks nendest peab 1. mail lahkuma, sest krundiperemees ei ole mitte nõus teda enam kaasrentnikuna pidama ja põllutööministeriumil puudub seaduslik alus teda selleks sundida.

Järgmine küsimine on: kuhu tahetakse tähendatud poolemehed ümber paigutada? Ministerium loodab, et tema nimetatud poolemehele maareformi määruse § 65 põhjal maad anda saab, kuid kindlasti lubada ei wõi, sest Tartumaal on wabaid kruntisid õige wähe ja põllutööministeriumil tuleb eelolewal kewadel õige rohkesti endisi mõisa töölisi maaga warustada.

Wiimase küsimise kohta, kas ja missugustel alustel mõtleb põllutööminister ajutiste poolemeeste küsimust üldse lahendada, wõiksin ma järgmist tähendada: poolemeeste arw ministeriumide andmete põhjal on umbes 300. Suuremal hulgal nendest on 6. aastase rendilepingu põhjal maakasutamine kindlustatud, tähendab, nende küsimus ei ole weel mitte praegu teraw. On aga juhtumisi, kus lepingud olid ette nähtud lühema tähtaja peale ja selletõttu on mõned kaasrentnikud sunnitud käesolewal kewadel kruntidelt lahkuma. Ministerium kawatseb neile wõimalust mööda maad anda, ja et nende arw mitte wäga suur ei ole, saab wõib olla, suurem hulk nendest wastawad maa-alad kätte, muidugi mitte normaal

talul suuruses, waid wäiksemal mõõdul ja mitte Lõuna-Eestis. Lõpuks wõiksin weel tähendada, et ajutiste kaasrentnikkude määramine 1920 ja 1921 a. omawalitsuse asutuste poolt korraldati, missugune korraldus aga wäga õnnetu oli, sest tema paigutas inimesed 2—6 aastaks krundi peale täiesti ette nähes, et lepingu lõpuks need inimesed peawad oma majapidamise likwideerima. Nüüd on see korraldus ära muudetud. Minewal aastal kaasrentnikka ei määratud, tänawu aasta ka ei määrata, tähendab küsimus likwideeritakse lähemate aastate jooksul.

J u h a t a j a K. P ä t s: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

6. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Eesti kodanikkude lahtilaskmise ja Wene walgekaartlaste asemele wõtmise kohta Sindi wabrikus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Möödunud sügisel koondas Sindi wabrikuwalitsus kõik Wene walgekaartlased, kes suwel tema turbarabades töötasid, wabrikusse tööle. Sellejuures warustati walgekaartlased korteritega, kuna

korterikitsikus, mis senniste tööliste juures terawalt tundus, weel terawama kuju omandas.

Aasta lõpukuudel wähendati tööd mitmes jaoskonnas, mispärast 20 meestöölist ja palju enam naistöölisi lahti lasti. Töö wähendamine jaoskondades tõi enese järel tööliste lahtilaskmise wälise tööde juurest. Siin torkas aga terawalt silma, et tõölt wabastati 60 wanemat meestöölist, kuna walgekaartlased, kes alles möödunud sügisel wabrikus hakkasid käima, tööde juurde alles jäeti.

Sügisel nõukogude Wenemaalt Eestisse tulnud Sindi wabriku direktor Alantshikow, kes nähtawasti walgekaartlaste wabrikusse koondamise ja Eesti riigi kodanikkude nende eest kõrwaldamise hing, ei pörka ka tööjuhatajate-eestlaste wähematele kohtadele ümberpaigutamise ja tööle äraheitmise eest tagasi: nii laskis ta lahti isegi 25 aastat Sindi wabrikus töötanud kümniku, tuues süüks, et korteri remonti pole tarwilikuks ajaks lõpetatud, missuguse töö juurde tööliste lisaks wõtmine aga kümniku wõimuses ei seisnud. Tööjuhatajate madalamatele kohtadele ümberpaigutamise kui ka lahtilaskmise

tõsisemaks põhjuseks on aga Wene keele puudulik ehk üldse mitteoskamine, nagu see ka Eesti keelt rääkijatele madalama palga maksmise tundemärgiks on: kauem töötanud ja selle tõttu enam wilunud eestlastele maksetakse 100—140 mk. päewas sama töö juures, kus walgekaartlastele 200 mk. antakse.

Kõik need nähtused tekitawad Sindi tööliste ja ümberkaudsete elanikkude juures ärewust ja pahameelt.

Pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada ülemal ettetoodud asjaolud Sindi wabrikus?

2) Kui nad teada on, mida mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et Eesti riigi kodanikkude õigusi jalule seada: a) et neile tööleidmist wäljamaalaste palkamisega mitte ei raskendataks; b) et neile wõimaldataks aastate kestel tehtud töö juurde jääda, ilma et tarwitseks wana ea sees wõõraid keeli õppima hakata; d) et neil ei tarwitseks oma tööjõudu wõõra keele puuduliku teadmise pärast odawamalt mitte müüa, kuna töörohkus keeltetundmisest ei olene?

Seda arupärimist palume Riigikogu esimese arupärimis-koosoleku päewakorda wõtta.

(Allkirjad) J. Wain.
Ed. Kirs.
M. Martna.“)

J. Wain (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuigi tööpuudus Eestis ei tundu nii terawana, nagu see on tööstusmaades Öhtu-Euroopas, siiski tunnistatakse tema olemasolu ja ta pole wäike. Meie riik on oma tööstusasutuste poolest waene, neid on ainult üksikutes linnades, wäljaspool linna piire aga hoopis wähe. Kui meie linnapiirides kellegil töölisel õnnetus on töölt lahti saada, siis ei ole mitte kerge uut kohta leida. Kui aga töökoht seotud on muude tarwidustega, näituseks korteriküsimusega, siis tundub ka veel teine kitsikus — nimelt korterikitsikus. See teeb töölt lahtisaamise juures tööliste seisukorra veel halwemaks.

Niisugune lugu on eriti Sindi wabriku töölistel. Wabrik asub linnast eemal, töölistel asuwad wabriku korterites. Ning kui siin on kellegil töölisel õnnetus töölt lahti saada, siis waritseb teda ka korterist ilmajäämine.

Kuigi Pärnu linn, mis Sindi ligidal, wõrdlemisi wähem korterikitsikuse all kannatab, kui mõned teised linnad, on korteri leidmine sealgi raske ja töö leidmine isegi raskem, kui paljudes teistes kohtades, sest et Pärnu tööstus praegu, pärast suure Waldhofi wabriku kokkulangemist ilmasõja ajal, endisega wõrreldes wäga wäike on. Sindi ümbruses ei ole ka eramajasid kuigi palju, isegi nagu seda meie raudteejaamade ümber, kirikute ümber ja alewites on. Seal ei saa juhuslikku tööd, mida küla kohas ehk saada oleks, kuid veel raskem hoop on korteri kaotus.

Läinud sügisel wõeti Sindi wabrikusse sisemistele töödele Wene walgekaartlasi, kes senni Sindi wabriku turbarabas töötasid. Nendele inimestele, hoolimata sellest, et Sindi wabriku korterid samuti lagunenud olid, kui mujal ja Sindi wabriku töölistel korterikitsikuse all kannatasid, otsiti ja leiti, kitsendades senniste tööliste korteriolusid, nendele walgekaartlastele korterid kätte. Seisukorras, kus praegu toiduained, wõrdlemisi läinud aastaga, tõusnud on, kus näituseks raswaained 100% ja rohkem kerkisid, kuna palgad sealjuures endiseks jäid, peab arwama, et töölisel tööpuuduse ajaks wähematki summakestki kokku panna wõimalus puudus. Tööpuudus tundub eriti raske perekonna inimesele, missugust raskust Wene walgekaartlased mitte ei tunne, sest nendest on ainult mõni üksik Eestis perekonna soetanud. Sindi tööline, nagu öeldud, ei saa juhuslikku tööd. Sindi tööline, kui tema töölt lahti saab, kaotab ühtlasi ka korteri; sellepärast on täitsa arusadaw, et seal seisukorda wäga tõsiselt wõetakse. Sindis ei ole tegemist töö wähenemisega. — Wiimati arutati näituseks Inglis-Balti tehase seismajäämise wõimalusi, mis üldse oleks meie metallitööstust halwanud. Kui niisugune õnnetus tööstusele tuleb, siis saawad ka töölistel töökaotusest aru: Kui aga Eesti kodanik töö kaotama peab, et seda anda teise riigi kodanikule, siia juhuslikult jäänud Wene walgekaartlastele, siis ei saa seda mitte selle leplikusega wõtta, nagu see teistsugustel oludel wõimalik oleks. Sindi wabrikusse sisemistele töödele wõetud Wene walgekaartlaste asemel lasti lahti kuuskümmend meestöölist, peale selle naistöölisi, peale selle lasti lahti wabriku jaoskondadest. Nagu öeldud, ei ole see lahtilaskmine ühendatud tööpuudusega, waid et Sindi wabrikusse koondada wäl-

jamaalasi. Kohalikud inimesed, nii tööliised kui ka teised, kes wabriku naabruses elawad, näewad seal rahwusliku poliitika ajamist, mille eesotsas seisab praegune wabriku direktor Alantshikow. Töölt ei lasta lahti mitte ainult mõnda aega töötanud inimesi, waid lahtilaskmine on tabanud isegi 25 aastat teeninud tööjuhatajat, kuna ka teised aastaid ja aastaid omal kohal on töötanud. Madalamale palgale seadmine, halb ümberkäimine, Wenemaalt toodud, Wenemaal luusse ja lihasse kaswanud Wene sõim, — need asjaolud on suutnud kohalikkude tööliste keskel palju pahameelt tekitada. Sindi tööliised on pööranud wõimude poole, muuseas on demobiliseeritud sõdurid palwekirja läkitanud sõjaministeeriumile, et see, silmas pidades neid lubadusi, mis sõja lõpetamise puhul tehti, nende appi tuleks. Inimesed pidid sõjawäest tulles eesõigustatud korras tööd leidma, siin seisame ära nähtuse ees, et sõdurid olid juba wabrikus tööd leidnud, neid tagandati aga selleks, et asemele wõtta wäljamaalasi. Sarnane asjaolu ja õigluseta seisukord on igatahes meilgi Eestis uudis, kus wiimasel ajal väga paljude nähtustega ollakse ära harjunud ja sellepärast oleks tingimata tarwis teada, kuidas Wabariigi Walitsus nende asjade peale waatab.

Meile on erawiisil teatawaks saanud, et meie Wabariigi Walitsuses käsitatakse praegu oskustööliste küsimust. Kui see küsimus ka peaks mitmekülgselt arutatud saama, ja kui peaks tarwilikuks tunnustatama, oskustöölisi muretseda, siis lubage korrata, et siin ei ole tegemist oskustöölistega. Walgekaartlased pandi hoowi tööde peale näituseks: kütteweo saaduste ladudesse ja ladudest wagunitesse paigutamise tööle, niisama tooresaine wadamise juurde, mis kõik suurt oskust ei tarwita. Meil oleks tarwis teada, kas Wabariigi Walitsusel on need asjaolud teada; ja kui on Wabariigi Walitsusel see teada, siis kas mõeldakse seda kõrwaldada. Minu arwamine on, et wäljamaalaste palkamisega ei peaks Eesti wabariigi kodanikka töölt tagandatama, et Eesti kodanikul õigus on igatahes enne tööd saada, ja kui tööd leidub, alles siis wõiks wäljamaalasi wõtta. Töölt tagandati Wene keele mitteoskamise pärast, et tööle wõtta wäljamaalasi. Tahan loota, et Wabariigi Walitsusel wajadus on selles küsimuses seletusi anda, ja panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja K. Päts: Asun selgitamisele, kas tarwilik arw hääli selle arupärimise toetamiseks leidub. (Hääletatakse.) Seda arupärimist on toetanud 28 Riigikogu liiget — arupärimine on wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Seadus Riigikogu liigete tasu ja sõiduraha kohta — päewakorral.

J. Laidoner (põl.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Põhiseaduse järele määrab iga eelmine Riigikogu ära järgmise Riigikogu pal-

gad. Põllumeeste rühm leiab, et praegune palgakord mitte õiglane ei ole ja teiseks, leiab, et ainult sellepärast, et inimene Riigikogu liige on, põhipalk liiga suur on ja teeb suurt kulu riigikassale. Sellepärast on põllumeeste rühma poolt esitatud uus seaduseelnõu, kus oleks wõetud põhipalgaks mitte $\frac{1}{2}$, waid $\frac{1}{3}$ Riigikohtu liikme palgast. Ühes sellega on eelnõusse uuendused toodud, et Riigikogu liigetele maksetakse eratasu ka komisjoni juhutamise eest ja aruandmise eest Riigikogule. Need kaks wiimast muudatust on põllumeeste rühma arwates tingitud sellega, et meil $2\frac{1}{2}$ aasta kogemuste järele on selgunud, et komisjonis on wõrdlemisi raske aruandjaid leida, sest et aruandmine nõuab tööd mitte ainult komisjonis, waid ka kodus ja sellepärast oleks väga tarwilik, et see töö saaks hinnatud. Selle seaduseelnõu esitajad arwawad, et kui see seadus saab maksma pandud, siis toob tema, esiteks, vähem kulusid riigikassale ja teiseks, saab Riigikogu liigete tööd õiglasemalt hinnatud ja annab paremaid tagajärgi, just komisjonide tööde alal. Seda kokku wõttes esitan põllumeeste rühma nimel selle seaduseelnõu. Arwesse wõttes seda, et meil on pretseedid selle kohta, et kõik seaduseelnõud, mis üksikute liigete ehk rühmade poolt tulewad, ei saa mitte kohe arutamisele wõetud, waid antakse komisjoni, siis teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu anda kodukorra komisjoni. Ma ei tea, missuguses komisjonis oli see eelnõu Asutawa Kogu ajal, kuid selle Riigikogu palgaseaduse arutamine oli küll kodukorra komisjonis. Sellepärast arwan mina, et oleks kõige õiglasem seda seaduseelnõu anda kodukorra komisjoni.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on

poolt, ettepanek on vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Tööstuse määrustiku § 66 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre:** Tööstuse määrustiku § 66 järele on igasuguste mängukaartide valmistamise ainuõigus keiserlikkudel kasvatusmajadel. See paragrahw ei ole weel mitte muudetud ja Eestil ei ole mingisuguseid määrusi selle kohta, kellele oleks õigus mängukaarte valmistada, müügile lasta jne. Wabariigi Walitsus on küsimust järele kaalunud ja leidnud, et ka Eestis mängukaartide valmistamise ainuõigus peaks olema ühe suurema heategewa seltsi käes. Wabariigi Walitsus on omalt poolt arwanud, et selleks seltsiks wõiks olla Eesti punaseristi selts. Üldine komisjon kaalus küsimust ja arwesse wõttes, et Eesti punaseristi selts suuremate ülesannetega heategew selts on ja Riigikogu poolt rajati kindel seadusline alus Eesti punaseristi tegewusele, ühines walitsuse arwamisega, et wõiks sissetulekut mängukaartidest punaseristi seltsile lubada. Üldises komisjonis olid esitatud ka uued Eesti mängukaartide kawad, need on seaduseelnõu juurde lisatud, kuid üldine komisjon neid arutama ei hakanud ja kes Riigikogu liigetest neid tahab näha, see wõib neid sellest ettepanekust leida. Üldine komisjon piirdus ainult selle seaduse muutmisega ja üldise komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega esimesel lugemisel vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre: Teen ettepaneku käesolewat seadust teisele lugemisele wõtta ilma kodukorra § 45 ettenähtud kolmepäewalise tähtaja ära ootamata I ja II lugemise wahel.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek vastu wõetud.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine P. Keerdo küsimise peale waesemate elanikkude rawitsemise asjus.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna:** Ausstatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Keerdo küsimine waesemate elanikkude rawitsemise asjus näib olewat juhitud kas ühekülgsest mõtlemiswiisist, wõi tahtmisest, maksku mis maksab, igal juhtumisel ja igas asjas meie maksmaid korraldusi diskrediteerida. Wõib ka olla, et rkl. härra Keerdo'l on mõnesuguseid andmeid olnud, mis igatahes meie makswatele korraldustele mitte ei wasta, see tähendab, mis meie maksmaid korraldusi täiesti ekslikult kujutawad. Nähtawasti on rkl. härra Keerdo oma küsimise aluseks wõtnud juhtumise, mille puhul on wäikene kirjawahetus olnud Wiru maakonnawalitsuse ettepaneku põhjal terwishoiu peawalitsusega. See juhtumine iseenesest on aga väga selge, mida wõiks järgmiselt kokku wõtta. Minewa aasta nowembrikuul saadab Wiru maakonnawalitsuse töö-hoolekande osakond, tähendab, just see osakond, kes haigete eest peab hoolt kandma, Tallinna linna keskhaigemajale tsheki 15.650 mrk. peale, Aleksander Propsti rawitsemise kulude katteks. Ühtlasi palub osakond selles kirjas, et tulewiku Wiru maakonnawalitsuse kulul haigeid vastu wõetakse ainult maakonnawalitsuse ehk jaoskonna arstide ja wallawalitsuste wastawa kaaskirjaga. Härra Keerdo omis esinemistes ei kõnele mitte ei arstidest ega wallawalitsustest, waid tema jätab seal kõigetähtsama ütlemata, püüdes luua muljet, nagu ei wõiks nüüd inimene, kelle rawitsemisele wõtmise hädatarwilik on, wastuwõtmist leida, sellepärast, et tal on tegemist asutusega, kes kaugel asub ja kes luba wälja ei anna. Selle Wiru maakonnawalitsuse kirja puhul on Tallinna keskhaigemaja juhatus terwishoiu peawalitsuselt küsinud, kas wõiks keskhaigemaja Wiru maakonna elanikkudele arstiabi andmise ära ütelda, kui nad ilma maakonnawalitsuse, jaoskonna arstide ehk wallawalitsuse wastawa kaaskirjata haigemajasse rawitsemisele tulewad ja oma rawitsemise eest maksta ei jõua. Terwishoiu peawalitsus on paljudelgi kordadel enne seda niihästi Tallinna keskhaigemaja juhatusega kui ka teiste rawitsusasutuste juhatustega läbi rääkimisi pidanud selle korra üle, mis haigemajas haigete wastuwõtmiseks maksew peab olema ja sel juhtumisel on ter-

wishoiu peawalitsus Tallinna keskhaigemajale wastuse annud, kus arwamist awaldab, et haigemajal õigus on rawitsemise kulude katteks kindlustust nõuda, muidugi wälja arwatud õnnetujuhtumised, kus igaüks kohustatud on aitama. See terwishoiu peawalitsuse wastus ei peaks küll ei härra Keerdo'le, ega ka kellegile teisele põhjust andma esineda küsimustega sarnasel kujul ja niisuguste põhjendustega, nagu seda siin on tehtud. On ju igal ühel teada, et haiged ja haigused ei ole mitte ühte liiki ja ühes wormis, waid meie tunneme wäga mitmesuguseid haigusliike ja haigeid, misjuures rawitsusküsimuste lahendamisel ka isikute warandulise, terwislise ja perekondlise seisukorra arwesse wõtmisest mööda ei pääse. Üks liik on teatud külgehakkawaid haigusi põdewad inimesed, kelle arstimine on igal ajal kohustaw, täiesti sunduslik, ning sarnaste haigete rawitsuskulud makstakse riigi poolt wälja. Teine liik on sarnased haiged, kellede arstimine rawitsusasutustes tingimata hädatarwilik on. Nende haigete wastuwõtmist ei ole iialgi kitsendatud wõi tagasi tõrjutud, hoolimata sellest, et meil rawitsusasutusi wõrdlemisi wähe on, ja et nende ülewaldamise kulud lasuwad kogukondade peal; hoolimata sellest on wähemalt selle liigi haigete jaoks igal juhtumisel haigemajades ruumi nõutatud. Kui siiski ühes ehk teises kohas haige wastu wõtmata oleks jäänud, siis ei saa sellega ometi öelda, nagu maksaks meil sarnane kord, et haigeid ei taheta wastu wõtta, waid niisugune juhtumine wõiks aset leida ainult ruumipuudusel. Kolmas liik haigeid on sarnased, kes kauemat aega isegi aastate jooksul on põdenud ja kellel küllalt aega on selle eest hoolitseda, et nad, kui nad haigemajasse tahawad minna, wastawast kogukonnast tunnistuse saaksid. Neilt wiimastelt, kui nad rawitsusasutusse paigutamist soowiwad, on täielik õigus nõuda tunnistusi, et kogukonnad nende rawitsuskulud ära maksawad. Selle juures ei ole mingisugust kahtlust. Rkl. härra Keerdo kõneles kord sellelt kõnetoolilt samast küsimusest, mille peale ma praegu wistan, pikemalt ja toonitas selle juures mingisugustest senati seletustest, mis kohustawad haigemaju igal juhtumisel haigeid wastu wõtma. Mina sarnaseid seletusi ei tunne ja usun, et ka härra Keerdo'l sarnaseid senati seletusi ei ole. Senati seletused kõnelewad wäga mitmel juhtumisel, et kogukondadel

on õigus rawitsusasutusi awada, seal ei räägita aga sellest mitte, et nad on kohustatud seda tegema. Ja selle järele, kui kogukondadel on õigus rawitsusasutusi awada ja ülewal pidada, on neil ka õigus tasusaamise korda maksma panna ja selleks kindlustust nõuda. Kord, mis meie haigemajades maksma pandud, on tingimata tarwilik. Ta on tarwilik ka sellepärast, et kogukonnale alluwust ja kogukondade kohustusi üksikute isikute wastu arwatakse nüüd teisiti kui ennemalt, Wene ajal. Ennemalt olid kogukonna liikmed, nüüd — kogukonna elanikud. Ennemalt nõuti kohustusi hingekirjade järele, nüüd nõutakse elukoha järele.

Kui haigemajad wõtaksid inimesi ilma mingisuguste dokumentideta wastu, siis oleks neil paljudel juhtumistel täiesti wõimatu rawitsemisraha kätte saada. Igaüks teab, et meie kodanikud haigemajadele suuri summasid wõlgnewad ja haigemaja juhatused sunnitud olnud kord ühel kord teiselt omawalitsuse asutuselt nende kulude tasumist nõudma. Omawalitsuse asutused on nende nõudmiste kohta sagedasti eitawale seisukohale asunud, wälja minnes sellelt seisukohalt, et see, kes rawitsemisel olnud, ei seisa mitte kogukonna, elanikkude nimekirjas. Ja mine tee nüüd kindlaks, kus inimene haigemajasse asumise eel wiimati elas. Mina leian, et meil maksew kord ei takista mingil juhtumisel kehwide inimeste rawitsemist, waid just wastuoksa, praegumaksew kord kindlustab just kehwidele abitarwitajatele maksuta arstiabi ja wiibimise rawitsemisasutustes.

Juhataja K. Päts: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Härra töö-hoolekandeminister wastates minu küsimise peale, seletas, et niisugust korraldust, nagu küsimuses nimetatud, olnud ei ole. Kui ma arupärimist põhjendasin, siis seletasin, kuidas lugu tõepoolest on. Kui nõutakse wallawalitsuselt wõi jaoskonna arstidelt niisugust tunnistust, kus nemad garanteeriwad, et selle haige rawitsemiskulud tasutud saawad, siis on see ometi wastolu selle korraldusega, mis maksis isegi tsaariajal. Sellekohane senati seletus wist 27. maist 1903 aastast ütles selgesti, et iga haigemaja on kohustatud wastu wõtma ainult passi ettenäitamisel iga haiget, waatamata selle peale, kas temal on raha rawitsemiskuludeks

wõi mitte. Meil on aga tehtud niisugune korraldus, et sellekohase wallawalitsuse ehk maakonna arsti tunnistuse ette näitama peab. Kui härra töö-hoolekandeministril need senati seletused teadmata, siis on see igatahes väga iseloomustaw, et neid tsariaegseid seadusi mitte ei tunta, mis wähegi waesemate kihtide kasuks tehtud. Meie walitsuse liikmetel on aga kõik need paragrahwid tsariaegsetest seadustest teada, mis on sihitud töölistehulkade wastu. Mina töö-hoolekandeministri seletust mitte ei usu, nagu oleks temal need senati seletused teadmata, waid neid ei taheta teada.

Juhataja K. Päts: Sõna on härra töö-hoolekandeministril.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Palusin sõna faktiliseks märkuseks. Kui mina ütlesin, et mina sarnaseid senati seletusi, millest rääkis rkl. härra Keerdo, ei tunne, siis tuleb seda ütelist nii mõista, et sarnaseid senati seletusi olemas ei olegi. On küll olemas senati seletusi, mis kõnelewad sellest, et linna ja semstwo omawalitsustel õigus on haigemaju ja heategewaid asutusi awada, kuid mingisugust kohustust seda teha ja haigetele maksuta arstiabi anda neil seaduse järele ei ole. Seadus annab haigemajadele füüeliku õiguse rawitsemise eest tasu saada. Kui meie kõneleme maksuta arstimisest, siis ei tule ometi mõelda, et arstiabi kättesaamiseks mingit korda ei peaks olema. Wõtame näituseks seda, et meie riigiteenijad ka maksuta arstiabi saawad, kuid selle abi saamine sünnib ometi kindla korra järele. Usaldusarstidel on siin teatud walwekord maksmas. Sõna „maksuta“ ei tähenda ometi mitte seda, et siin mingisugust kontrolli ei nõuta, waid ka maksuta arstiabi saamine wõib kindla korralduse alustel sündida.

Juhataja K. Päts: Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Ridalepa ja Agasilla külade waheliseks teeks maawõrandamise seadus — I lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **M. Neps:** Pärnu maakonnä Sauga walla Ridalepa küla ja Jõõpre walla Agasilla külade waheliseks uueks ühenduse teeks tarwismine-

wat maad ei saanud Pärnu maakonnawalitsus omandada, sest et maaomanikkudega kokkulepele ei jõutud. Et tee läbiajamine

wäga tarwilik on, siis esines Wabariigi Walitsus Riigikogule järgmise eelnõuga, et maad selle tee jaoks wõõrandada ja makswate seaduste järele tasu määrata. Üldkommissjon on selle seaduse järele waadanud ja Wabariigi Walitsuse seisukohaga ühinenud. Sellepärast teen komisjoni nimel ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Seadus on I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja M. Neps: Teen ettepaneku seadust ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalise tähtaja ära ootamata II-le lugemisele wõtta.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Tuletikumaksu seadus — I lugemisel. Juhatus poolt on mul teatada, et tuletikuseadust puht-tehnilistel põhjustel ei saadud paljundada ja Riigikogu liigetele kodukorra nõuetele wastawalt kätte saata; sellepärast langeb see punkt päewakorrast välja.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

Sõna on rahaasjanduse komisjoni esimehel aruandjana.

12. Sekwestreeritud Wene-Balti laewaehituse ja mehaanika a.-s. waranduste walitsemiseks määratud operatsiooni fondi seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Sekwestreeritud Wene-Balti laewaehituse ja mehaanika a.-s. waranduste walitsemiseks määratud operatsiooni fondi seadus.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 1. Määratakse kaubandus-tööstusministeeriumile operatsiooni fondina erakorralist krediiti laenu andmiseks sekwestreeritud Wene-Balti laewaehituse ja mehaanika a.-s. waranduste walitsemiseks

ja kasutamiseks mk. 90.000.000 (üheksakümmend miljoni marga) suuruses.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 2. Laen antakse Eesti panga protsendiga tingimistel, mis kaubandus-tööstusministri poolt kindlaks määratakse.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 3. § 1. tähendatud summa kulutatakse sekwestreeritud ettewõtete ja waranduste järewalwe ja walitsemise kohta maksawat määruste muutmise seaduse (1916 a. S. ja W. M. K. art. nr. 2372) põhjal ja nõutakse wastuwaidlemata korras riigile tagasi.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 4. Selle laenu wõimaldamiseks awatakse riigikassa poolt eelkrediit 90.000.000 marga suuruses.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 5. See seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

III lugemise järele panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Teen ettepaneku käesolewat seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu wõtta.

Juhataja **K. Päts**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seadust vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. Tartu linna Üldise komisjoni aruandja **J. piirkonna laiendamise seadus** — III lugemisel. **Jaakson** (loeb): Tartu linna administratiiv piirkonna laiendamise seadus.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri vastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 1. Tartu maakonna piirkonnast eraldatakse wälja ja wiikse 1. aprillil 1923 a. üle Tartu linna korralduspiirkonda wanutatud maamõõtjate L. Jakobsenn'i ja A. Toom'i ning inseneer Bogdanow'i poolt 1921 aastal walmistatud ja teedeministri ehituspeawalitsuse poolt heakskiidetud Tartu linna ja ümbruse kaarti järele allpool nimetatud linna ümbruse maa-alad järgmises suuruses:

Ropka wallast:	
Ropka mõisa maast	238,50 tiinu
Maarja mõisa maast	74,62 ..
Piiskopi mõisa maast	109,64 ..
Muuli talumaad	41,50 ..
	<hr/>
	464,26 tiinu

Tähtwere wallast:	
Tähtwere mõisa maast	166,15 tiinu
Tamme mõisa maast	132,13 ..
	<hr/>
	298,28 tiinu

Raadi wallast:	
Raadi mõisa maast	206,56 tiinu
Jaama mõisa maast	167,27 ..
	<hr/>
	373,83 tiinu

Tartu-Tallinna raudtee all	33,25 tiinu
Uue-Tartu sadama raudtee all (walmisehitatud jagu)	8,34 ..
	<hr/>
	41,59 tiinu

Kokku 1177,96 tiinu.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 2. Nimetatud maa-alad wabastatakse § 1. tähendatud ajast alates kõikidest maksudest ja kohustustest maakonna ja waldade heaks ja nende peale laiendatakse linna kohta käiwad maksude seadused ja määrused.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 3. Linna piirkonda ülewiidawate maaalade kohta loetakse makswaks senni jõusolewad tsiwiilõiguse määrused.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Kolmanda lugemise järele panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Panen ette seadust wastu wõtta ilma redaktiooni komisjoni andmata.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. Seadus Eesti ja Leedu wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel.

Wälisasjade komisjoni aruandja **O. Strandman** (loeb): Seadus Eesti ja Leedu wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 1. Eesti ja Leedu wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise leping, mille algkiri mõlema riigi wolinikude poolt Riias kaheteistkümnendal juulil ükstuhat üheksasada kakskümmendüks alla kirjutatud, tunnustatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Leping awaldatakse alljärgnewalt ühes selle seadusega.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega

wastu wõetud. Kolmanda lugemise järele panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

15. Seadus Eesti ja Läti wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel.

Wälisasjade komisjoni aruandja **O. Strandman** (loeb): Seadus Eesti ja Läti wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise lepingu kinnitamise kohta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 1. Eesti ja Läti wahelise kuritegijate wäljaandmise ja juriidilise abiandmise leping, mille algkiri mõlema riigi wolinikude poolt Riias, kaheteistkümnendal juulil ükstuhat üheksasada kakskümmendüks alla kirjutatud, tunnustatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Kolmanda lugemise järele panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

K. Ast (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Lugu seisab selles, et seadused, mis on ratifitseerimiseks esitatud, on harielikult ühetaolised, mida asjata oleks weel eriti redaktiooni komisjoni anda. Sellepärast teen ma ettepaneku seda seadust ilma redaktiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Aruandja **O. Strandman**: Ma leian, et siin ometi redaktioonilisi parandusi teha tuleks, juba pealkiri tuleks minu arust muuta, kuna minul õigust ei ole teda muuta, siis wõib seda ainult redaktiooni komisjon.

K. Ast (sd.): Ma wõtan oma ettepaneku tagasi.

16. Sõjamineisteriumile suurtükiwäe poligooni asutamiseks tarwilikkude maa-aiikude wõõrandamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman**: Mõõdaläinud aastal töötati Wabariigi Walitsuse poolt välja seaduseelnõu ning anti Riigikogusse, mille järele saab Harju maakonnas Jõeleftme wallas wõõrandatud sõjamineisteriumile suurtükiwäe poligooni asutamiseks tarwiline osa maad. See seadus oli kõige esmalt arutamisel maaseaduse komisjonis, kus wõeti läbikaalumisel jaataw seisukoht teatud soowiawaldustega. Peale selle on Wabariigi Walitsus selle seaduse uuesti läbi waadanud, et poligooni asutamise piirkonnas saaks wõimalikult wähe põllumaad wõõrandatud. Peale teistkordse läbiwaatamise saaks poligoon sinna kohta asutatud, kus kõigest kogupinnast nüüd ainult 26 tiinu põllumaad wõõrandatakse. Teine osa maad, mis poligooni asutamiseks tarwitatakse, oleks heinamaad, karjamaad, sood ja metsad. Kuna meil komisjonis selgus, et ei ole teist wäljapääseteed, sest ei ole maid, kus ei tuleks põllumaad sugugi wõõrandada. On uuritud ja otsitud suuremaid maakohti, kus wähem elanikka asub, kuid poligooniks ei ole kõlbulikku kohta mujalt leitud. Poligoon tarwitab kõwa maad, kuhu saaks suurtükka wadada, pehmed sood selleks ei kõlba. Poligooni maa peab olema mitmesugune, kus leiduks kõrgustikud ja metsatukad, et saaks igasugu harjutusi teha. Selleks leiti kõige kohasem maa-ala Jõeleftme wallas, mis siin wõõrandamise seaduses ette nähtud.

See maa-ala puudutab mõnda küla, kus asuwad kalamehed, kellelt wõõrandatakse, nagu ma esiteks juba tähendasin, põllumaad kokku umbes 26 tiinu. Teine osa aga oleks karjamaa ja heinamaa. Siinjuures peeti soowitawaks, et peale wõõrandamist jääks wõimaluse järele heinamaade ja karjamaade kasutamine elanikkudele. Peale selle pidas komisjon soowitawaks, et maa eest, mis seal wõõrandamisele tuleb, saaks täielik ja õige hind nende omanikkudele wälja makstud. Ka riigirentnikkudele, kui nad wõõrandamise läbi kannatada saawad, tuleks tasu maksta.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolew seadus on tõsisem, kui tema esialgsel pealiskaudsel waatlemisel näib olewat. Selle seadusega wõõrandatakse 550 tiinu maad, suuremalt osalt kalameestelt ja wäikekohapidajalt, kelle koha suurus on 3—22 tiinu, kus mõnel kohal kunni kuus perekonda asub. See seadus puudutab just peaasjalikult kehwi inimesi, kes merega wõideldes — kalameestena — oma igapäewast leiba teeniwad. Kui tema wastu wõetakse, siis toob ta neile elanikkudele suuri ja ülesaatuid raskusi, toob wiletsust mitmele küla. Aga las need elanikud ise sellest kõnelewad: Nemad ütlewad: — see on Kodasuu walla, Kaberneeme küla elanikkude palwe — 1921 ja 1922 a. suwel on Eesti suurtükiwäe osad Kodasuu walla piirides laskeharjutusi käinud pidamas. Maa-ala, kus suurtükiwäe poligoon asub, on suuremalt osalt riigi päralt olew metsamaa; peale selle leidub selles piirkonnas ka eraomanikkude maad, umbes 600 tiinu. Uue seaduseelnõu järele 550 tiinu. Suurtükiwäe poligooni piirkonnas asub ka Kaberneeme küla, kelle elanikkude pärisomandus on 229 tiinu maad, millest 202 tiinu on poligooni piirkonna sisse planeeritud, jääb järele 27 tiinu koolimaja ja hoonete maa-ala. Peale selle weel üle 38 tiinu riigi rendimaad, mis Kaberneeme küla ja Korpse saare elanikkude käes kasutada. Kohalikkudele elanikkudele on suurtükiwäe laskeharjutused mõnesuguseid raskusi teinud. Et laskmine tihti on sündinud üle elanikkude päralt olewate põldude, heina- ning karjamaade, siis on laskmise ajal takistatud olnud korralik põllu- ning heinatöö, niisama ka loomade karjatamine. On olnud sulutud sel ajal ka tee, mis wiib Kaberneemest Narwa maanteele. Tee on hulga halwemaks muutunud raskete suurtükiwäe wankrite alalise liikumise tagajärjel. Seda kõik on kohalikud elanikud ilma suurema nurinata kannatanud. Juba 1921 aastal sai teatawaks, et sõjamineisteriumil kawatsus on kõiki eraomanikkude maid, mis suurtükiwäe poligooni piirkonda on planeeritud, elanikkudelt ära wõõrandada. See kawatsus puudutas paljude elulisi huwisid ja Kaberneeme küla elanikud esinesid 1921 aasta sügisel palwetega sõjamineistritele ja põllutööministrile. Tegid seda ka

kõigi nende 8 küla elanikud, kelle maad kuuluvad poligooni piirkonda, ühiselt. Sõjaministeerium töötab aga oma kawatuste teostamiseks edasi. Kaberneeme küla asub Kodusuu wallas, Kaberneeme neemel, nii siis on rannaküla. Peaks arwama, et kohalik rahwas, kui rannaelanikud, oma suurema sissetuleku saavad kalapüügist. Tegelikult pole see aga mitte nii. Kohalik meri on kalade poolest kehwa ja ei suuda kalapüüdjale nii palju saaki anda, et sellest ennast ja oma perekonda toita wõiks. Peab tingimata olema ka mõni teine tuluallikas peale kalapüügi, mis wõimaldaks äraelamise. Ja aega selleks on küllalt, sest korralik kalapüük, mis püüdjä waewa tasub, on wõimalik ainult mõnel kuul aastas. Sellepärast on maal kohalikkude elanikkude majanduslises elus väga suur tähtsus. Kohaliku küla maa-ala sünnitasid alguses 9 talu maad ja peale selle mõned wabad kohad. Kuid ajajooksul on kõik talud tükeldatud, vähematesse osadesse jaotatud. Nii asub mõnel endisel talul 5—6 perekonda, kes talu maad enda wahel ära on jaganud. Ka waba kohtade arw on suurenenud. Et, nagu tähendatud, teenistus kalapüügist üksi ei suuda perekonda ära elatada, siis on kohalik rahwas maaharimise peale väga suurt rõhku pannud. Esimesed kohad osteti Kodusuu mõisaomanikult 1884 aastal, siis suuremal hulgal 1881 a. ja wiimased 1907 aastal. Kohad olid hinnalt kallid, wäärtuse poolest aga wiletsad. Põllumaad wiletsad, maapind lahja ja ikaldust kartew rannaliw. Heinamaad harimata, soosed, rapikuid ja künkaid täis. Mõnes kohas niisugune rabamaa, mis inimest ega elajat ei kannud. Kuid tööd ja waewa kartmata hakkasid kalamehed kihti parandama. Heinamaad puhastati rapikutest ja kungastest. Soomaad kraawitati ja torutati. Põldusid ja heinamaid püüti rammutada peale laudasõnniku weel mererannalt korjatawa tolmuga, mida lained kaldale uhuwad. Põllupinda parandades püüti ka põllu maa-ala suurendada. Heinamaadel, kus maapind selleks kõlbulik leiti, tehti uued põllud; selle tagajärjel suurenes põllumaa ala enam kui kahekordseks. See töö on palju waewa ja ka rahakulu nõudnud, kuid on ka tagajärgi saadud, mis tegijat on rõõmustanud ja mis ajajooksul selle waewa ja kulu jälle ära tasuks. Seal, kus ennem niisugune soomaa oli, et inimestki ei kannud, on nüüd ilusad põllu- ning heinamaad. Niisama on mitmed metsapadri-

kud ära haritud ja kultuurmaaks muudetud. Niisamasugust hoolt on ka rendikohtadepidajad oma wäikeste kohtade eest pidanud, neid kordkorralt paremale järjele tõstes. Kõikide ühine püüe on olnud oma põllulapilt kui mitte muud, siis vähemalt oma söögi jaoks kartulid ja wilja saada. Niisama on iga perekonna püüe olnud heinamaade ja karjamaade paranduse kaudu nii kaugele jõuda, et wõimalik oleks loomapidamine. Metsamaad, mis ühtlasi karjamaaks, wõimaldawad osalt ehitusmaterjaali ja kütet kõigile maaomanikkudele, — ja nendelt saawad küttematerjaali ka need osta, kes ise maad ei oma. Nii muretsewad peale kohaliste maataelanikkude ka lähedaste Korpse ja Rammu saarte elanikud endale Kaberneemes küttematerjaali. Mis tooks endaga kaasa sõjaministeeriumi poolt kawatsetawa wõõrandamise teostamine? Ta tooks wiletsust ja majanduslist kiratsemist neile 50 perekonnale, kes otsekohe on maapidamises tegewad. Maa wõetakse neilt ära, see tähendab, nad kaotawad kõik tulud maast, natuuras ja rahas. Kõik toidumaterjaal tuleb osta. Loomadepidamine jääb ära. Niisama ei ole ka küttematerjaali enam omast käest saada, waid peab seda ostma. Elu muutub kallimaks kui Tallinnas. Niisama ka need perekonnad, kes praegu ilma maata on, langewad weel suurema wiletsuse sisse. Sest praegu saawad nad mõndagi toidumaterjaali, näituseks piima, wõid ja kartulid kohapeal osta, niisama ka küttematerjaali kohapeal. Siis, kui maad wõõrandatakse, pole kohapealt enam midagi saada. Seesama saatust tabab ka Korpse ja Rammu saarte elanikka, kes Kaberneeme kaudu kütte- ja toidumaterjaaliga warustuwad. Niisugune elujärg, kus kõik tarwidused otsima peab, nõuab suuri kulusid. Tulud on aga wäiksed, sest kohalik meri pole nii kalarikas, et suudaks kohalikud elanikud ainult kalapüügiga eluülespidamist saada. Puuduwad selle jaoks suuremal hulgal ka kalapüügi abinõud, mis sõjaaastatel kõigil otsa lõppenud ja weel wiletsamaks jäänud, kui nad ennem olnud. On ette näha, et Kaberneeme, Korpse saare ja Rammu saare elanikud, kus kunni 80 perekonda, umbes 400 hinge, majanduslisse wiletsusse ja waese elujärje sisse langewad, kui sõjaministeerium oma kawatsused teostab ja maad wõõrandab. On kuulda walitsuse kawatsustest, wõõrandatud maade asemele Kaberneeme elanikkudele Walkla mõisast maad anda. Walkla mõis asub

Kaberneeme külast 6 klm. eemal. Kuidas on mõeldaw maaharimine nii kauge maal tagant? Pealegi, kus tee, mis Kaberneemest Walkla mõisa wiib, on poligooni piirkonnas, seega laskmiste ajal sulatud, ja on wiletsas seisukorras. On igäühele arusaadaw, et wõimatu on Kaberneeme küla elanikul Walkla mõisas maad harida. Wõi tahetakse Kaberneeme elanikka asetada Walkla mõisa elama? Aga millega hakkab siis seal inimene peale, kui tal puudub eluta ja elaw inwentaar suuremal määral, elumajad ja hooned? See kawatsus ei ole Kaberneeme elanikkudele kuidagi wastuwõetaw. Weel on öeldud: Riik wõõrandab teie maad ära, aga pärast wõite nad endi kätte rendile saada. Mis mõte on sellel, wõõrandada ja pärast elanikkudele jälle tagasi anda rendi eest? Mis tarwis siis riigile ja kohalikkudele elanikkudele tüli ja kulu tehakse. Pais- tab nii, et poligooni walitsus wõõrandamise korral ikkagi paremad maaosad, mille harimiseks elanikud kõige rohkem waewa on näinud, enda kasutada jätab, halwenenud tükid aga rendile wälja annab — sellele, kes rohkem pakub. Niisugune maa, millel peremees puudub, on mõne aasta jooksul jälle armetumas seisukorras ja muutub sahkerdusaineks, mis kättesaadaw ainult mõnele jõukale, kuna waesemad ikkagi ilma peawad jääma. Nii ei ole ka sellest lubadusest midagi head loota. Kõike seda kahju silmas pidades, mis poligoon siin sünnitab, tulëb tõsiselt küsida: „Kas ei leidu Eesti wabariigis mõnda muud kohta, kus suurtükiwäel laskeplats leiduks, mis oleks vähem asutatud ja ei sünnitaks nii suuri kahjusid elanikkudele, kui praegune plats, mis on asetatud mitme rahwarikka küla keskele. — Missugused on need sõjalised ja riiklised huwid, mis sunniwad sõjaministeeriumi just seda kohta nõudma? Ja kui ka suurtükiwäe poligoon praegustesse piiridesse jääb, siis mispärast on tarwilik, et Kaberneeme küla elanikkude maad saaksid nende omanikkudelt wõõrandatud? Mispärast on see nii tarwiline, et see maa, kust suurtükikuulid üle lendawad, peab riigi oma olema? Kaks aastat, mil siin laskeharjutusi peetud, on see elanikkude käes olnud, elanikud oma maadel on wõinud tööd teha, sõdurid aga laskeharjutusi. Ja mõlemad on ruumi leidnud oma tegewuseks. Kaberneeme küla elanikud on teistega Eesti wabariigi loomise raskusi kannud, andes warustust sõjawäele ilma nurisemata. Kaberneeme

meestest on mitmed ise oma werrega isamaad aidanud wabastada. Nüüd häwinewad nende kodud. Edasi ütlewad nemad, et „palume Teie toetust, et selle asja arutamisel Riigikogus weel kord tõsisele kaalumisele wõetaks poligooni asukoha küsimus ja katsutaks leida uus koht, mis oleks vähem asutatud, kui praegune. Peaks aga mõjuwatel põhjustel siiski tarwilik leitama, et poligoon praegusesse kohta jääb, siis peaks meie päralt olew maa meie eraomanduseks ja meile kasutamiseks edasi jääma. Laskmine wõiks sündida niisama kui käesolewal aastal. Tarwilik on, et poligooni ülem igakord laskmistest elanikkudele teatab, ja laskmine sünnib teatud päewadel, mis wõimaldaks elanikkudele neil päewadel, kus laskmine seisab, muretalt oma maadel tööd teha. Kõik otsekohesed kahjud, mis poligooni poolt kohalikkudele elanikkudele tehtud saawad, tulewad õiglaselt tasuda.“

Seda ütlewad külaelanikud ühes oma kirjas, mida nemad saatnud. Teises aga ütlewad külaelanikud, millele on alla kirjutanud 273 elanikku Jõeletme wallast ja 166 elanikku Kodasuu wallast: „Poligooniks on kohane sarnane tühi maakoht, kus elanikka ülepea ei ole, ehk kus neid wõimalikult wähe on, kus aga rohkesti on kõlbmata maid, mis muuks otstarbeks ei wõi ära kasutatud saada. Sellele nõudele meie külade ümbrus sugugi ei wasta. Meie külade ümbrus on wõrdlemisi wäga elaw ja rahwarikas maa ja meie külade läheduses kõlbmata maad on wähe. Et poligooni sisse seadida, selleks tuleks mitu küla ja just kõige suuremad külad täiesti ära häwitada, Kaberneemelt maad kõik ära wõttes, kuna teistelt küladelt ära wõtta tuleks osa nende maadest, mis läbi ka need külad õige raskesse seisukorda satuksid. Täiesti häwitatud saaksid suured mereäärsed külad. Neilt saaksid põlud, heinamaad ja karjamaad ära wõetud, ning kõik wäljakäimise teed sulatud, alles jääksid ainult külade hooned ja hoonetelalune maa. Kõigil, kes nimetatud külade elu tunnawad, on selge, et sarnaste tingimiste juures elamine neis külates saaks tehtud täiesti wõimatuks, sest kalapüügist üksipäinis need külad ennast ära toita ei suuda, ilma wäljapääsemise teeta aga ei ole elu nendes külates ülepea mitte mõeldaw.“

Nimetatud külad on kõik wõrdlemisi suured ja rahwarikkad: Kaberneeme külas on 9 suurt talu ja 60 wäikest kohta,

elanikkude arv ulatab 400-ni. Neeme külas on 7 suurt talu ja 40 väikekohta, elanikkudearv ulatab 300. Ihasalu külas on 6 suurt talu ja 26 väikekohta, elanikka umbes 180. Kõik need suured ja väiksed talud saaksid lõhutud ja elanikud sunnitud oma sennistest kohtadest lahkuma. See oleks raske hoop kõige külaelanikkudele iseäranis praegusel ajal, kus uue eluaseme leidmine, nii linnas kui maal ütlemlata raske on. Kuigi riik siin peaks lõhutud külade elanikkudele vastu tulema ja neile uued maakohad andma riigistatud mõisades, see neid siiski mitte ei rahuldaks. Uutel kohtadel puuduksid kõige pealt hooned; peale selle ei saa arvesse võtmata jätta ka seda asjaolu, et nimetatud mereäärsete külade elanikud põllutöö kõrval ka kalu püüdsid; kalapüügiga on nad lapsest saadik ära harjunud ja neid ei rahuldaks see mitte, kui nad nüüd saaksid maakohad, kus kalapüügi võimalus puuduks. Lõpuks oleks veel kahju oma sennistest kohtadest lahkuda ka sellepärast, et nad sennised kohad, kus neil oli maad võrdlemisi vähe, väga hästi on üles harinud ja rammutanud. Riigile aga walmistaks see asjata kulused, kui ta sarnased ülesharitud ja hästirammutatud maad võtaks poligooni alla ja senniste maade pidajatele hakkaks tasu maksma, kas rahas või uute kohtade näol. Teistest küladest, peale eeltähendatud kolme, jääksid Joa külas neli talu ühes põllu ja hoonetega poligooni piiridesse, ja elanikkudele saaks võimatuks tehtud seal asuda, pooltel taludel aga nimetatud külas läheks suur osa heinamaid ära. Ruu, Kaberla ja Koila küladel läheks ära osa heinamaid ja metsa. Üksikud talud jääksid hoopis vähese heina- ja karjamaaga. Karjapidamine neis taludes saaks võimatuks tehtud; ilma heinamaata ja seega ilma karjata ei oleks meie juures, kus põld rohkesti wäetust nõuab, ka põllupidamine mitte võimalik. Sellepärast oleks meie juures poligooni sisseseadmise tagajärjeks see, et palju talusid tingimata peaks kängu jääma.

Meie oleme pööranud ses asjus ka isiklikult härra suurtükiwäe inspektori poole ja tema ütlesest selgus, et see plats siin harjutuste pidamise jaoks liig väike on ja tuleks tulewikus kas teda laiendada, ehk uut kohta seks otstarbeks leida. Kui teda veel laiendada — tuleb jälle uusi talusid ja külasid häwitada ja otstarbekohasem oleks juba nüüd awaram sellele wastaw plats leida.

Et meie külade ümbrus poligooni jaoks liig väike on, siis see paistis silma juba käesolewa aasta suwel, kus laskmine kestis ainult lühikese aja. Laskeharjutusi pidades tuli suurtükke wäljaspool poligooni piirisid üles seada ja lasta tuli üle talude ja külade, kusjuures ka Narwa maantee suurtükitele all oli. Ka lendasid mitmed nommid üle poligooni piiride, rannakülade lähedusesse ja ka merde.

Kui mujal sündsamat kohta poligooni jaoks ei leiduks, siis meie sellele vastu ei waidleks, et poligoon saab sisse seatud meie külade rahwarikkasse piirkonda, sest meie saame väga hästi aru, et riigikaitse huwid peawad igal kodanikul tähtsamad olema, kui üksiku isiku huwid. Kuid asjalugu just selles seisabki, et meil on riigis palju kohti, mis poligooniks kõigiti palju sündsamad on. Meil on palju soosid, rabasid ja metsi, kus mitmekümne wersta peal elawad ainult üksikud inimesed ja kus ei ole ülesharitud kultuurimaad. Siin ei häwitaks poligooni sisseseadmine mitte põllumajapidamise, ei nõuaks aga ka riigilt asjata kulused ülesharitud maade omandamiseks poligooni alla. See kõik on lõpmata suure tähtsusega ja ei tohiks mitte jääda arvesse võtmata, iseäranis praegusel ajal, kus riigi wäljaminekud juba nii kui nii väga suured on ja rahwas ägab raske maksukoorma all. Meil on täiesti arusaamatu, miks poligooni ei taheta sarnasesse tühja maakohta sisse seadida. Meie oleme kuulnud, et sõjaministeeriumil on kord kawatus olnud poligooni sisse seadida sarnasesse tühja maakohta, kui on seda Kehra ja Aegwiidu jaamade wahe, põhja pool raudteeliini, hiljem olla see kawatus jällegi kõrwale jäetud.

Maad on seal poligooni jaoks palju rohkem, kui meie juures ja kõik maa on mets ja raba; ülesharitud kultuurimaad siin ülepea ei ole. Peale mõne üksiku riigimetsawahi ei ole siin ka inimesi elamas.“

Ma olen selle küsimuse kohta ette kannud kohalikkude elanikkude seletused ja need kujutawad seda seisukorda väga asjalikult ja minul ei tarwitseks sinna midagi juurde lisada. Kui maawõrandamine puudutaks üksikuid suurtaalusid, siis oleks kahjukandmine palju kergem, nad saaksid wastawa tasu ja selle tasuga oleks neil võimalik ikkagi midagi ette wõtta. Nagu juba tähendasin, on siin tegemist waeste kalameestega, keda senni meri üksi toitnud ei ole ja kes on pida-

nud ka maalapikesel rasket tööd tegema. Muidugi teada on nad kehvad ja kui neile nüüd paragrahw 575 põhjal wõõrandamise eest tasu maksetakse, kuigi Riigikogu liikme Jürman'i soowiawaldus wastu wõetakse ning sõjaministeerium pool kunni kaks korda rohkem maksab kui turuhind oli, ka siis ei tasuks raha selle maa wäärtust. Ütleme, et rannaelanik saab 3-tiinulise maa eest mõnikümmend tuhat. Mis hakkab see inimene selle rahaga reale, kuhu tema läheb, missuguse eluaseme suudab sisse seada? Nagu näeme, ei ole see küsimus sugugi nii kerge, nagu neile tundub, kes seda rahaasjanduse komisjonis wastu wõtnud. Arwan, et kui see wõõrandamise seadus oleks puudutanud 30-, 50- kunni 100-tiinulisi maa-alasid ja nende omanikka, siis oleks põllumeeste rühm selle küsimuse peale palju rohkem tähelpanu pööranud, nüüd puudutab ta aga kalamehi, kes täiesti wiletsusse tõugatud ja see rühm, kes ainult suurtaalupidajate huwisid kaitseb, on käesolewa seaduse wastu külm. Rahaasjanduse komisjonis tegin mina ettepaneku, et enne kui küsimust otsustada, mindaks kohapeale järele waatama, pealegi ei ole see kaugel, ainult 30 wersta ja sõjaministeeriumil on autod olemas. Komisjon wõiks siis ise järele waadata, wõiks tutwuneda elanikkude praeguse elujärgega. Ettepanek lükkati tagasi. See seadus tabab ka riigirentnikka, kelle kohta mingisugust tasu ette nähtud ei ole. Inimesed saawad wälja tõstetud, aga kuhu nemad peawad minema? Riik ei ole kohustatud neile tasu maksma. Härra Jürman ütles, et wõõrandamise alla ei tule wäga palju põllumaad, waid heinamaa ja karjamaa.

Ei ole tähtis ainult põllumaa, waid ka see, et wäikemaapidajatelt just heina- ja karjamaa ära wõetakse, mis senni on wõimaldanud neil inimestel pidada loomi oma perekonna toitmiseks ja hobust selleks, et meresaaki turule toimetada. Kui kalameestelt wõetakse nende heinamaa ja karjamaa, ütelge, kuidas tulewad nad siis weel läbi omaga, pealegi, kui nemad ainult mõned kuud merel püüda wõiwad, sest teisel ajal ei tasu see mitte ära. See küsimus pole sarnane, mida kerge südamega ära otsustada wõiks, nagu seda tahawad need, kes praegu Riigikogus enamuses. Neid küsimusi leiawad nemad tarwilikuks olema küllalt põhjalikult kaaluda, mis puudutawad rikkamaid kihte ja kui nimetatud kalameeste hulgas, näitu-

seks Kaberneemes, oleks üksainukene koht 50-ne tiinu suurune, siis oleks neil teine seisukoht terve selle seaduse wastu. Siin on jutt ainult 3, 5 ja 10-ne tiinulistest kohtadest. Paar tükki on suuremad, üks 21-e ja teine 22-e tiinuline, kuid nende peal on wiis kunni kuus perekonda. Et siin on tegemist wäikeste maa-aladega, siis asutakse ka nende wastu niisugusele seisukohale, missugune seisukoht on üldse meie wäikemaapidajate ja popsnikkude wastu walitsewates ja tooniandwates ringkondades praegu mõjul. Minu ettepanek on, et Riigikogu oma wiimasel tunnil mitte ei hakkaks seda küsimust otsustama, mille otsustamine wiletsust toob küladele, mille kaasas käib põllumaade ja kalameeste külade ärähäwitamine, waid et Riigikogu selle küsimuse otsustamise edasi lükkaks teise Riigikogu kätte, kellel wastutustunne palju suurem peab olema, kui käesolewal Riigikogul. Sellepärast teen ma ettepaneku seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, sest see ei takista laskeharjutuste pidamisi selles maakohas mitte, sest neid laskeharjutusi on peetud 1921 a. alates kunni sennijani. Kui on siijamaani läbi saadud, siis saadakse ka edasidi läbi, niikaua kui küsimus põhjalikult läbi kaalutakse ja kunni, wõib olla, uusi teid leitakse, kuidas wõimalik oleks poligooni asutada nii, et sellega mitte kaasas ei käiks külade häwitamine ja sadade inimeste wiletsusse tõukamine.

Sõjaminister J. Soots: Lugupeetud rahwasaadikud! Härra Johanson maalis siin wäga hirmsa pildi sellest seisukorrast, missugusesse need inimesed satuksid, kes selle maa ligidal elawad, mida sõjaministeerium kawatseb surtüki poligooni alla wõõrandada, kui wõõrandamine täide wiiakse. Tuli niiviisi wälja, et ei ole seda wõõrandamist poligoonile sugugi tarwis, et wõib ilma wõõrandamata läbi saada, et waadake sõjaministeerium ilma põhjusega nõuab, paneb oma käpa peale, surub oma alla, kuna ilma selle wõõrandamiseta läbi wõib saada. (E. Martinson (sd.): Seda ei ole mitte öeldud, et ei ole tarwis.) Mina pean ütleva kõige pealt nõndawiisi, et see tont ei ole mitte nii hirmus, kui teda maalitakse ja sellepärast luban enesele seda asja natukene teisiti walgustada, kui seda siin härra Johanson walgustas. (Wahel hüüe L. Johanson'i (sd.) poolt.) Kas külaelanikud on Teile autoriteetid, et teie ilma mingi-

suguse korrektiivita tahate nende sõnu, kui õiget taewamannat ette kanda? Mina arwan, et see küll õige ei ole. On niisugused maaribad olemas, mida pakutakse ka ilma hinnata, aga kui tahtja tuleb, siis on kuld nende hind. Mina arwan, seda peaksite Teie ka teadma. Rahwaesitusele tahan mina walgustamiseks järgmist ette kanda. On Eesti suveräänne riik, on temal suurtükiwäge waja, ja on see nõnda, siis on temal seda wäge ka tarwis õpetada, ning selleks on tarwis laskeplats ehk poligoon. Suurtes riikides on mitu niisugust laskeplatsi, aga meie saaks wähest läbi, kui meil üks laskeplats oleks. Modern laskeplats peab õige suur maatükk olema. Mina mäletan, Wenemaal olid poligoonid, mis olid sada kunni kaksada ruutwersta suured. Niisuguse maaala peal wõib suurtükiwäega kõiksugu harjutusi teha. See maa-ala ei wõi aga raba olla, nagu siin soowitakse. Tõsi küll, temas wõiwad üksikud rabatükid olla, milledest wõib mööda sõita ja kuuliga üle lasta, aga laskeharjutusi raba peal pidada ei saa. Suurtükikuul, mis rabasse kukub, ei lõhke mitte, ja tema on nagu kadunud. Kui üksikud rabatükid poligooni sees on, siis see laskeharjutust ei takista, aga üldse peab suurtüki poligooni alla wõõrandatama niisugune maa, kus suurtükikuulid lõhkewad, kus saab suurtükki wedada ja seal peawad olema ka mäekünkad, et nendest saada niisuguseid waatepunktisid, nagu seda sõjaajal otsitakse, sest ilma waatepunktideta ei saa mitte jälgida, kuhu suurtükikuulid langevad, ja harjutused ei muutu mitte õppusteks, waid kuulide raiskamiseks.

Peale nende puht tehniliste tingimiste, millele suur laskeplats peab wastama, on veel teised majanduslised ja strateegilised tingimised. Ei saa suurtüki laskeplatsi wiia kuhugi niisugusesse kohta, nagu Saaremaale, kuhu suurtükiwägi muidu kuidagi juurde ei saa, kui ainult laewadega. Ei saa ka seda teha, et suurtüki laskeplats paigutatakse niisugusesse nurka, nagu näituseks Wasknarwa ligidale, kuhu ka juurde ei saa ei suurtükki-dega ega laskemoonaga, waid peab laskemoonaladude ligidal olema. On wälja rehkendatud, et tema laskemoona ladudest mitte kaugemal ei oleks, kui ühe öö ja päewaga sõites ära wõib käia. Muidugi on ka soowitaw, et ta raudtee ligidal oleks, sest siis wõib laskemoona raudteed mööda wedada, mis palju odawam on, kui maanteed mööda wedamine. Kõikidest

nendest seisukohtadest wälja minnes, on otsitud suurtüki poligooni jaoks kohta. Soowitaw oleks olnud teda Tallinna ligidal leida, kuid siin ligidal ei ole seda leitud, leiti see aga Jägala ja Jõeletme mõisade taga. Pean ütleva, et see plats tõepoolest ei ole mitte nii suur, ja sellepärast ei wasta mitte kõigile nendele nõuetele, mida wõiks nimetada modern laskeplat-sideks. Meie laseme aga nüüd üle inimeste peade ja sellepärast ei ole sugugi tarwis, et see plats, millest kuul üle lendab, oleks riigi oma, küll aga on tarwis, et see plats, kuhu kuul langeb, riigi oma oleks. On see eraomandus, siis kui ka laskmise luba antakse, siis nõutakse selle maa kuulidega rikkumise eest niisugust tasu, mis mitu korda kallim on, kui see maa ise wäärt on. Sellest wälja minnes, et nüüd osatakse lasta üle inimeste peade täiesti ilma kartusega wõib ka wäheha platsiga läbi saada. Muidugi üksikud hädaohtlikumad juhtumised wõiwad seal ette tulla, kuid kus seda hädaohtu ei ole! Mõni kukub toolilt maha ja saab surma, aga ega teised sellepärast tooli peale istumata ei jäta.

Need üksikud kuulide enneaegsed lõhkemised wõiwad ette tulla ainult siis, kui kuulid ehk suurtükk korras ei ole, muidu aga wäga harwa. Sellest seisukohast wälja minnes, ja teisest küljest sellepärast, et mitte suurt maad enese alla wõtta, mis riigile palju maksma läheks, leiti küllalt wõimalikuks piirduda selle maatükiga, mis nüüd plaani järele wõõrandamiseks on ette pandud. Selle juures on selgunud, et kaugelt suurem osa sellest maast on riigimaa, aga selle riigimaa sees on eramaad, nagu kirju lehma peal heledamad lapid, ja need tükid on peaasjalikult karjamaad ja heinamaad. Need eramaad siis ka tulewad wõõrandada riigile. Härra Johanson kandis siin ette kirja, et seal wõõrandatakse elanikkudelt majad ära, sellepärast tuleks neid uude kohta wiia. See ei ole õige! Asi seisab nõnda, et kõik see maa, mille peal need majad seisawad, jäetakse neile alles. Niisama jäetakse alles aiamaa. Peaks ju ka küllalt selge olema, et kui inimesed toidawad endid peaasjalikult kalapüügist, nagu siin ette kanti, ja see on ka tõsi, et siis õieti meri nende toitja on, ja merd meie neilt ära ei wõta. Nendel olid ka riigi maa sees karjamaa- ja heinamaatükid, see oli peale aiamaa. Minu arwates ei ole neil mitte wõimatut elada ilma karjamaata ja heinamaata, kui meri, maja ja aiamaa alles on jäetud. Tõsi küll, nendel on raskem

elada, aga karjamaade ja heinamaade ära-wõtmine ei tee seal elu mitte wõimatuks, küll aga teeks natukene raskemaks. Teiseks, nagu selle seaduse projektis on öeldud, on kawatsus anda neile wõõrandatud maa eest karjamaid ja heinamaid teisest kohast asemele. See maa oleks küll kaugemal, kui nendelt wõõrandatud maad, kuid mis sinna parata. Meil tuleb siinjuures ka silmas pidada, et meie riigis ei ole mitte niisugust maa-ala, kus wõiks suurtüki poligooni asutada, ilma et keegi selle juures kitsendusi ei kannataks. Mis puutub üteldusse, et seal sulutakse kõik teed kinni, siis pean ma ütleva, et neid teid, mis üle poligooni käiwad, on wähe, ja need on küll laskmise ajal sulutud, niisama ka kahe küla waheline tee, kuna peale laskmist teed jälle wabaks saawad, kuid igast nendest külast wõib siiski mereäärt mööda wälja sõita. Need on küll natukene kõweramad ja sellepärast ei ole nõnda kasulik neid teid tarwitada, kui otseteesid, muidugi, see ju teataw kitsendus on, aga ilma nende kitsendusteta läbi ka ei saa. Pean weel märkima wastolu härra Johanson'i enese sõnade wahel. Tema toonitas ühel poolt, et häwitatakse majad ära, et elukallidus tõuseb suuresti, ehk saab hoopis wõimatuks. Teisest küljest tõi ta aga ise ette, et kaks aastat on juba seal faktiliselt poligoon olnud, on suurtükilaskmisi olnud, kuid midagi isäralist kahju ei ole olnud, ei majade lõhkumist ei elukallidust, ja et sellepärast wõiks seal ka ilma wõõrandamata laskmisi pidada. See on niisugune wastolu, millega härra Johanson ise oma hirmu ja õudsuse jutud nende külade häwitamisest on ümber lükanud. Sellepärast, kui kaks aastat juba seal laskmisi on olnud ja sellest keegi ei hirmu pärast ega kuulidest ära ei ole surnud, wõiwad nad seal edasi elada. Ma arwan, et nende närwid weel palju tugewamaks on läinud, kui laskmise esimestel nädalatel oli. Loodan, et nemand sedawõrd laskmisega harjunud on, kui sõjaajal Narwa linnas elanikud paukudega ära harjusid, et nad sellest suurt tähelegi ei pannud. Mis puutub tasumaks-misesse, siis teate teie, et see komisjon, kes maad hindab, ei seisa koos mitte ainult sõjaministereiumi esitajatest, waid seal on ka omawalitsuste esitajad, niisama ka kõik, kes sellest husewitatud. Hind wõetakse praeguse turuhinna järele. See on nendele, kes wahetada ei taha. Kes wahetada tahawad, neile kawatsetakse tagasi anda wastawas wäärtuses maad.

Kõik wõõrandatud põllumaa teeb kokku mõnikümmend tiinu, ja seda ei wõeta mitte majade alt, ega ka aiamaad, waid see maa on kaugemal.

Selle ütelduse kohta, et wõidaks kusa-gil mujal suurtüki poligooni asutada, pean ma wastama, et omal ajal on ka seda kat-sutud. Nii, näituseks, otsiti poligooni kohta Aegwiidu ja Kehra jaamade lähedal, kus ei ole nõnda palju eraomanikka, kui praegusel laskeplatsil, olgugi, et seal riigirentnikka palju rohkem on, kui praegusel platsil. Komisjon waatas selle maa järele ja leidis, et see maa Aegwiidu juures on küll palju suurem kui praegune poligooni maa-ala, kuid see maa on kõik metsaga kaetud ja enne, kui seal laskeharjutusi pidada, oleks tarwis seal metsa maha raiuda, milleks umbes 5 aastat aega läheks. Siis ei ole seal teesid, neid tuleks sisse teha ja see wõtaks jälle aega ja ka palju raha, tähendab, siis tuleks kusagil ajutine laskeplats leida. Nii tuleks seal wiis aastat waewa näha, tuleks wiis aastat metsa laastata, tuleks uusi teesid teha, hulk raha sinna sisse mahta ja see laske-plats, mida praegu tarwitatakse, tuleks alles wiie aasta pärast maha jätta ja uuele laskeplatsile ümber kolida. Seda küsimust kalkuleeriti kõikkülgsest järele ja leiti, et see riikliselt seisukohalt sugugi otstarbekohane ei ole, ja sellepärast tuleb leppida selle platsiga, mis kord juba wälja walitud on. Neile üksikutele, kes selle all kannatawad, tuleb wõimaldada, et nad seal edasi saaks elada, jättes neile meri, maja ja aiamaa ja nende karja- ja heinamaade asemel aga pakume teised maa-alad, wõib olla natuke kaugemal, aga siiski wastawas wäärtuses. Sellepärast kõik see härra Johanson'i ettekanne on liialdatud. Tema on dikteeritud sellest seisukohast, nagu see Wene ajal moodiks oli, et kui riik tuleb kuskil wõõrandama, et katsume talle siis sõrad wastu ajada ja rohkem wälja pressida. Ma arwan, niisugune waade ei ole mitte õige. Ja kui külaelanikud ei suuda olukorda riikliselt hinnata, waid hindawad ainult oma isiklikult majandusliselt seisukohalt, siis ei peaks Riigikogu liikmed mitte ühinema külaelanikkude arwamisega ilma korrek-tiivita, waid peaks riiklisest seisukohast wälja minnes ka korrektiivid tegema.

L. Johanson (sd.): Kõige pealt pean mina härra sõjaministrit lahke noomituse eest tänama. (Sõjaminister J. Soots: Wõtke heaks!) Läheme

asja juurde edasi. Mina ei ole laskeplatsi wastu üldiselt, waid just laskeplatsi sinna asutamise kohta, kus see kõige kehwemat rahwakihti tabab. Härra sõjaminister ütleb, et neile on jäänud maad hoonete alla ja aiamaad. Meri toidab neid ainult paar kuud ja sellepärast on neil tarwis ka põllumaad, heinamaad, et nad saaks omal loomi pidada. Ma ei tea, kuidas ma seda pean wõtma, et just üks põllumeeste rühma liideritest, tuleb ja ütleb pilkawalt: Waadake, neile jääb meri alles! Kui wõetakse maad ära Abjas, Tarwastus, kas siis teie trööstite neid sellega: Teile jääb õhk, seda tarwitage elamiseks! Oleks siin tegemist aga Abjaga wõi mõne kindrali mõisaga, waadake, mis teie siis ütlete?! Nüüd ütlete küll, et järel jääb meri, meri, mis üksinda ei toida. See peaks teile selge olema, kui olete tundma õppinud olukorda ja kohapealt järele kuulanud seda, kuidas need elanikud, need 1000 inimest senni ennast on toitnud. Ainult meri neile jättes saadate neid wiletsusesse ja nälga. See on kindel, sest ilma maadeta elada ei saa.

(Juhatama hakkab Riigikogu esimees **K. Päts.**)

Kui teie mõisalt wõetakse heinamaa ära, kas teie siis ilma elada saate wõi mitte? (Sõjaminister J. Soots: Teie ei oska, aga mina oskan.) Teie mõis on selleks küllalt suur ja Teie warandus on kah suur.

Juhataja K. Päts: Riigikogu liige Johanson, palun Teid mitte isiklikeks minna ja rääkige asjakohaselt.

L. Johanson (sd.): Kui wõõrandatakse ühelt wäikepõllupidajalt heinamaa, siis on kindel, ja seda peab see tunnistama, kes asja tunneb, et sarnane põllumajapidamine ilma heinamaata wõimatu on. (Wahel hüüeparemaltpoolt: Siis tunnete wähe põllupidamist. Sõjaminister J. Soots: Meil on isegi normaalalusid olemas, kus heinamaade ei ole.) Härra sõjaminister arwab, et elu küll raskemaks wõib minna, kuid mitte wõimatuks. Kas on härra sõjaminister nende kalameeste elu ka tähele pannud? Kas on tema näinud, kui raske see elu juba praegu on, kui raske see elu merel on? Kui raske elu merel ja maal töötades leiwa, selle igapäewase kõige wiletsama leiwa saamiseks? Missugused waated peawad neil inimestel olema, kes üldse

tihkawad niisuguste wäidetega esineda, et meri jääb alles. Üteldakse, et heinamaad antakse nüüd asemele, wõib olla kuue kilomeetri kaugusel ja kaugemalgi. Mina arwan, et kuue kilomeetri kaugusel ei saa mitte kalamees käia, see peaks küll nüüd selge olema. Härra sõjaminister otsib ka minu seletustest wastolusid, et ma olla ütelnud, et elu läheb kallimaks. Elu läheb wäljakannatamataks, ja ta läheb igapäew wõimatuks, siis, kui neil inimestel maa-ala ära wõetakse. Härra sõjaminister arwab, et senni, kui laskeharjutusi peetud ei ole, elu kallimaks läinud, aga mina ütlen, et elu just nüüd kallimaks läheb, sest need inimesed peawad kõik ostma, isegi kartulid peawad kas Tallinnast wedama ehk jälle ümberkaudu, kus weel midagi järele on jäänud, kalli raha eest ostma. Minu seletuses ei ole mingit wastolu olemas, waid tegelikult on lugu nii, et kui need maad ära wõetakse, siis läheb nendele inimestele elu kalliks ja wäljakannatamataks. Selle all ei kannata mitte üksikud inimesed, waid sajad jääwad wiletsusesse ja kümned wäikemajapidamised saawad ära häwitatud. Mina arwan, et see küsimus sedawõrd tõsine on, et teda tõsisemalt kaaluma peaks, kui seda härra sõjaminister tegi. Härra sõjaminister ütleb, et tema läheb wälja riiklisest seisukohast. Kas siis tõesti riikline seisukoht nõuab, et kalameestelt maa ära wõetakse? See tähendab, et inimesed, kes senni wiletsustega on wõitlema pidanud, weel raskematesse tingimistesse, weel suuremasse wiletsusse asetatakse. Mina arwan, et kui teie riikline seisukoht niisugune on, siis seda küll rewideerimise alla wõtma peab ja juba lähemas tulewikus. Teie ütlete, et elu ei saa seal takistatud. Mina ütlen aga, et teedesulgumise läbi panete terve poolsaare kiinni ja terve poolsaar jääb umbkotti. Kõik teed Ihasalu ja Neeme piirkonnas ja kõik need külad jääwad poligooni piirkonda. Selle plaani järele pannakse terve see nurk kiinni ja liikumine saab seal täitsa takistatud. (J. Laidoner (põl.): See ei ole õige.) Tulge ja seletage siis Teie, mis õige on. Teedesulgumine ei ole ka käesolewal korral mitte esimese järgu küsimus. Kui aga tullakse riiklisest seisukohast wälja minnes kalameeste kui ka wäikemajapidajate huwisid niiwiisi hindama, siis tuleks küll selle küsimuse otsustamisega ettewaatlikum olla. Kui niisugust pilget, nagu seda härra sõjaministri üleolew kõne oli, et waadake, kalameestelt wõime meie

maa ära wõtta, sest neile jääb järele veel meri, merd mina ära wõtma ei hakka, tõsisest küsimuses esitatakse, siis peaks see küll hoiatuseks olema rahwasaadikutele, et nemad mitte selles sihis ei otsustaks, kui need inimesed, kes sarnaste wäidetege on wälja tulnud.

J. Laidoner (põl.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Mina katsusin kõnesid jälgida nii tähelepanelikult kui wähegi wõimalik ja tunnen ka seda seisukorda, mida härra Johanson siin ette tõi. Osalt on sellel õigus, kuid terwe see lugu on niiwõrd suurendatud ja ma ei tea tõesti, mis tarwis see suurendus tarwilik oli. Et teed kõik kinni pandud on, ei ole mitte õige, waid idapoolse poolsaare peal on Kaberneeme külast tee lõuna-idasse alati lahti ja ei ole kahe aasta jooksul kinni olnud. Kui härra Johanson ütleb, et see tee kinni on olnud, siis ei ole see mitte õige. Niisamuti ei ole teed, mis lähewad mereäärt mööda lõuna-lääne poole, laskmiste ajal ilmiski kinni olnud. Kinni on pandud ainult need metsateed, mis otse üle selle platsi käiwad, kuid läbikäimise teed, mis Narwa maantee peale wälja lähewad, on ja jääwad alati lahti. See on üks kül. Teisest küljest on loomulik, kui maad ära wõõrandatakse, olgu see wäike- wõi suurmaapidamine, et see kellegile ei meeldi, iseäranis weel siis, kui wõõrandamise tingimised alles kindlaks määratakse. Härra Johanson tähendas, kuidas wõib olla heinamaa 5 kilomeetrit kohast eemal. Ma pean aga tähendama, et meil maakohti on, kus heinamaad taludest 10, 15 ja isegi 20 kilomeetrit eemal on. Wahe ei seisa mitte kauguses, waid selles, missugune heinamaa asemele antakse. Selles seaduses ei ole mitte öeldud, et maad saawad ära wõetud turuhinnaga wõi mõne muu hinnaga, waid selles seaduses on just öeldud, et tasu peab saama antud kokkuleppe teel. Kui teie nüüd näituseks Kaberneeme külale annate heinamaa, mis küll 5 kilomeetrit eemal, kuid headuse poolest parem on, siis wõite julge olla, et suurem osa nimetatud küla elanikkudest sellega lepib, et üht nürust heinamaad hea wastu wahetada, olgugi, et see, ütleme 5 wõi rohkem kilomeetrit eemal on.

Teine kül on see, et kui elanikud mitte ei taha seda heinamaad, waid tahawad rahalist tasu. Jällegi ei olnud rahasjanduse komisjonis keegi selle wastu, et seda teha. Oldi arwamisel, et riik ei

peaks siin mitte mingisugust iseäralist ökonoomiat katsuma teha, waid hindamine peab täiesti olema külaelanikkude kasuks, kes selle all kannatawad. Nii et igatahes kompensatsiooni — õiglast tasu anda, on wõimalik läbi wiia. Ainuke asi, mis minul näib raske olewat, on see, et nagu härra Johanson teatas, on seal 50 talu, kellel põllumaid 26 tiinu suuruses ära wõetakse. See on õige. Ei saa kuidagi ette kujutada, et need wäikesed põllulapikesed wõidaks 6 wersta taha asetada, see teeks põlluharimise neile elanikkudele täiesti wõimatuks. Kui neile aga nende põllulapikeste asemele, mis iseenesest nürused, häid heinamaid antakse, nagu kawatsetud anda Walkla mõisast, siis usun, et nad isegi wäga rõõmsad on ja ka siin suudetakse kokku leppida.

Kolmandaks oleks järgmist öelda: Meil arwatakse, poligoon on häwitaw asi ja kui teda kuhugile asutatakse, siis seal enam midagi teha ei saa. Mitte midagi selle sarnast. Laskeharjutused pole igapäew ja maad, mis poligooni alla wõõrandatud, saawad elanikud wabal ajal kasutada. Omal ajal wõõrandati Wene „Strugi Bela“ Wladimirski laagri jaoks, mis alguses wäga palju rahulolematust sünnitas, kuid warsti hakkasid sinna lähedusse külad kaswama. Kõigil ümberkaudsetel elanikkudel oli wõimalus antud karjatamise õigust rentida poligooni walitsuselt ja seal, kus enne ei olnudki karja, sinna asusid suured karjad.

Kõike kokku wõttes peab ütleva, et härra Johanson'il on osalt õigus, kuid kõik see pilt, mis tema maal, on liig suurendatud. Näituseks on tulnud Ihasalu küla elanikkudelt protest, kuna neilt ei wõeta põllulappid. Põllumaad kaotawad Kaberneeme küla elanikud, teistelt wõetakse ainult heina- ja karjamaad. Peale selle wõetakse Jägala puupabriku maad, kes selleks oma nõusolekut on awaldanud. Edasi näitas härra Johanson: Waadake, Prangli ja teised saared ostawad nüüd ka oma metsa. Missugune wäikekohaomanik, kellel on wähem kui 2—3 tiinu maad, metsa müüb. Kui siin metsamüümisest jutt, siis ei tee seda ometi mitte wäikekohaomanik, kes seda ise peab juurde ostma. Ka mets jääb neile kasutada, sest ei saa ju mitte ette kujutada, et sõjaministerium fema ise kõik ära tarwitab. Puid raiutakse ometi talwe ajal, siis on ka suurtükilaskmine seismas. Igaüks ju teab, et ega igal

ajal laskeharjutusi ei peeta, neid peetakse ainult suwel, kuna talwel, sügisel ja kewadel see ümbrus täiesti waba. Seda kõike kokku wõttes peab tunnistama, et mingisugust iseäralikku hädaohtu ei ole. Kõige halwem, mis siin on, on see, et see maa poligooniks liig wäikene, kuid tuleb leppida, sest teisest kohast leida ei ole. Kui siin külaelanikud juhatawad kohast paika Aegwiidu ja Kehra wahel, siis ei saa ometi iga maa peale poligooni asutada. Lageda soo peal õpib iga unterohwitser laskmise kahe päewaga ära. Mina hakkaksin ka laskma, ilma et tarwitseks seda õppida. Peab olema just mitmesugune maakoht, sest kuidas teie lageda soo peal lasete, kui teie ühtegi kuuli ei näe, kuhu ta maha langeb. Ja ega külaelanikud ei ole otsustajad, kuhu poligoon asutada. Mina arwan, et niisugust maad, mis oleks rohkem wastaw ja kohane, Eestis mujal mitte ei ole. Ja igal pool tuleb wõõrandamise küsimuse juures kokkupõrkamine niisama kui siin.

Weel kord kõike kokku wõttes, tähendaksin mina, et see maa-ala wõõrandamine mitte iseäralist hädaohtu ei sünnita ja kui riik siin ei püüa ökonoomiat teha, waid rohkem püüab elanikkude huwidele wastu tulla, peaasjalikult sellega, et katsub neid elanikka, kellelt maa ära wõetakse, wastawalt maa-aladega warustada ehk weel suuremategagi, siis ei wõiks siin mingisugusi arusaamatusi tulla ja küll teie näete, külaelanikud lepiwad sellega kergesti. Siis tähendan weel juurde, et kui poligoon sinna jääb, siis waadake, wiie aasta pärast on need külaelanikud jõukamad kui praegu.

Juhataja **K. Päts**: Ettepanek on tehtud rkl. Johanson'i poolt, seda seadust komisjoni tagasi anda. Panen selle kõige pealt hääletamisele. (L. Johanson (sd.): Palun hääli ära lugeda. Ma tahan näha, kui palju põllumehi on, kes selle wastu hääletawad. J. Piiskari (is.) wahelhüüe. Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 14, wastu 30 häält, sellega on ettepanek tagasi lükatud. Ettepanek on tehtud seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Rüügikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

17. Seadus raamatukaupluste, ajalehtede kontorite, ajalehtede kioskide, laenuraamatukogude ning lugemistubade awamise ja trükitoodete käsimüügi kohta — III lugemisel.

awamise ja trükitoodete käsimüügi kohta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 1. Igaüks, kes soowib awada raamatukauplust, ajalehtede kontorit, ajalehtede kioski wõi awalikuks tarwitamiseks määratud laenuraamatukogu, wõi lugemistuba, peab peale üldiste äriliste ettewõtete kohta käiwate seaduste nõudmiste täitmist tegema kohalikule politseiülemale, hiljemalt 24 tundi enne ettewõtte awamist sellekohase kirjaliku teadaande, milles peab olema ära tähendatud 1) ettewõtja nimi ja perekonnanimi, ning alaline elukoht ja 2) ettewõtte asukoht.

Samuti tuleb teatada ettewõtte asukoha muutmisest.

Teadaande wastuwõtmise üle antakse kwiitung.

Märkus. Riigi- kui ka omawalitsuse asutuste poolt awatawate raamatukogude ja lugemistubade kohta ülewaltähendatud teadaannet ei nõuta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 2. Igaüks, kes soowib kaubelda trükitoodetega käsimüügi teel awalikkudel platsidel, teedel, tänowatel, wõi kodanikkudel kodus pakkumas käies, peab peale üldiste wastawate seaduste ja sunduslike määruste nõudmiste täitmist tegema maakonna wõi linna politseiülemale oma alalise elukoha järele sellekohase kirjaliku teadaande, milles peab olema ära tähendatud: 1) Kaupleja nimi, perekonnanimi ja alaline elukoht ning 2) piirkond, kus kaubelda tahetakse.

Teadaande wastuwõtmise üle antakse kwiitung.

Märkus. Selle määruse alla ei käi ajalehtede ja ajakirjade müümine ning

lialalikandmine ja kuulutuste lialilaotamine wõi ülespanemine.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 3. Selles seaduses ettenähtud kord ei ole maksew trükitoodete juhusliku müügi kohta.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 4. See seadus hakkab maksma 1. aprillil 1923 a.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Panen seaduse lõpuhääletamisele peale III lugemist. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

18. Awalikkude ettekannete seadus — III lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **J. Jaakson** (loeb): Awalikkude ettekannete seadus.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 1. Näitemängude, ooperite, kontsertide, kino, tsirkuse ja teiste sarnaste ettekannete üle, kuhu igäiks ilma isiklise kutseta wõib ilmuda, wõi kuhu pääsemise eest tasu wõetakse, peab linnades vähemalt 12 tundi enne ettekannete algust kohalikule politseiülemale, maal ja alewites vähemalt 24 tundi enne ettekannete algust kohalikule politsei jaoskonnaülemale, wõi maakonna politseiülemale, selle järele, kumb neist lähemal asub, kirjalikult teatama, mille üle teatajale kwiitung wälja antakse. Teadaandeid wõib teha ka terve rea ettekannete wõi terve hooaja kohta.

Märkus. Siseministril on õigus üksikuid teatrid, kinosid, tsirkusi ja teisi sarnaseid ettewõtteid teadaandmise kohustusest nende poolt korraldatawate ettekannete kohta wabastada.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 2. Teadaandes peab sisalduma:

1) ettekannete korraldaja nimi, perekonnanimi ja elukoht, ehk kui ettekannete korraldajaks on juriidiline isik, siis samad teated tema wastutawa esitaja kohta;

2) kogu ettekannete üldine aine: näitemängu, ooperi, kino ja kõne ettekannetel nende nimetus ja autorid, kui neid teada on.

Märkus. Kui awalikud lõbustused ilma ettekanneteta korraldatakse, tuleb teatada p. p. 1. ja 3. nõuetawad andmed;

3) ettekannete aeg ja koht.

Teadaanded käiwad tempelmaksu alla.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 3. Awalikka ettekandeid, mille sissetulek mõne asutuse, organisatsiooni wõi isiku kasuks määratud, wõib korraldada ainult tähendatud asutuse, organisatsiooni wõi isiku wõi tema eestkostja nõusolekul.

Tähendatud asutusel, organisatsioonil wõi isikul, kui ka politseiesitajal on õigus selles paragrahwis ettenähtud awalikkude ettekannete kaudu saawutatatawaid sissetulekuid ja kulusid rewideerida.

Märkus. Kui nimetatud nõusoleku muretsemine on mõnesuguste takistustega seotud, wõib kohalik politseiülem ettekannete korraldajaid sellest kohustusest wabastada.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 4. Restoraanides, kabareedes, kohwikutes ja teistes sarnastes ettewõtetes, kus sööke ja jooki koha peal tarwitamiseks müüakse, wõib awalikka ettekandeid ainult kohaliku omawalitsuse nõusolekul ja siseministeeriumi loal korraldada.

Siseministril on õigus selles paragrahwis ettenähtud ettekannete suhtes lähemaid määrusi wälja anda.

Märkus. See kord ei ole maksew selles paragrahwis ettenähtud ettewõtete ruumides kõrwaliste isikute poolt juhusli-selt toimepandawate pidude kohta, kus ka awalikka ettekandeid korraldatakse. Nende ettekannete kohta on maksew § 1. ettenähtud kord.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 4 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 5. Awalikkudel platsidel, teedel ja tä-nawatel wõib awalikka ettekandeid kor-raldada ainult kohaliku politseiülema loal.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 5 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 6. Awalikkude ettekannete korraldaja peale pannakse:

1) walwe korra järele ettekannete algusest kunni nende lõpuni ning selle üle, et ettekanded wastaks teadaandele;

2) määruste täitmine alaealiste awa-likkudele ettekannetele pääsemise kui ka nende ülesastumise suhtes;

3) § 4. ettenähtud siseministri mää-ruste täitmine.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 6 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 7. Walwe awalikkude ettekannete üle pannakse politseiülemate ehk nende ase-mikkude peale, kellel selleks otstarbeks õigus on saada tasuta kaks kohta, millest üks peab olema mitte kaugemal kolman-dat rida parterrist, wälja arwatud kino-ettekanded, kus nimetatud kohad esimeste kohtade hulgas peawad olema kallimatest arwates.

Peale selle on kohalikul kooliwalitsusel õigus nõuda tasuta samaks otstarbeks üht kohta kallimate hulgast.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 7 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 8. Politseiesitaja wõib awalikku ette-kannet lõpetada:

1) kui seda palub ettekannete korral-daja;

2) kui ettekanded otsekohe kõlblus-wastased wõi kui ettekannetega mässule,

riigikorra kukutamisele wõi awaliku rahu wõi julgeoleku rikkumisele üles kutsu-takse;

3) kui ettekannete ajal wägiwaldsed kokkupõrkamised ette tulewad, mille kõr-waldamiseks teised abinõud tagajärjetuks jäänud;

4) kui ettekannetel selle seaduse mää-rusi kui ka selle seaduse põhjal haridus-ministri ning siseministri poolt wäljaan-tud määrusi ei täideta ning korraldajad nende määruste rikkumist politsei nõud-misel ei lõpeta;

5) kui §§ 4. ja 5. ettenähtud ettekan-nete korraldamiseks tarwiline luba puudub.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 8 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 9. Awalikkude ettekannete lõpetamise üle seab politseiesitaja protokollil kokku, milles ettekannete lõpetamise põhjused ära tähendatakse. Politseiesitaja annab ettekannete korraldaja nõudmise peale tähendatud protokollist ärakirja wälja.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 9 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 10. Kui trükitoode eneses sisaldab kuri-teo tundemärke, wõib politsei ära keelata trükitoote ettekande kordumise, asjatoi-metust 24 tunni jooksul wastawale rahu-kogule otsustamiseks ette pannes. Rahu-kogu otsustab korraldawal istungil kahe päewa jooksul peale politsei süüdistusma-terjaali kättesaamist, kas keeld peab peab maksma jääma kunni asja sisulise otsustamiseni kohtu poolt.

Juhataja **K. Päts**: (Hääle-tatakse.) § 10 on nähtawa ena-musega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): II osa. § 11. § 4. ettenähtud awalikkudel ettekannetel ettewõtetes, kus alkoholilisi jookke koha peal tarwitamiseks müüakse, on alaealistel alla 16 a. wanaduse pealt-waatajatena wõi kuulajatena wiibimine keelatud, samuti ka ülesastumine neil ettekannetel.

Märkus. Haridusministril on õigus seda keeldu ka wanemate kui 16 a. wa-nade kooliõpilaste peale laiendada.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 12. Awalikkude ettekannete kohta, mis alaealistele määratud wõi kuhu ka alaealisi pealtwaatajatena wõi kuulajatena lastakse, on haridusministril õigus kokkuleppel siseministriga sellekohaste määruste kaudu lähemat korda kui ka alaealiste alla 16 a. wanaduse pääsu tähendatud ettekannetele kindlaks määrata.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 13. Lapsi, kunni 4 a. wanaduseni, on keelatud awalikkudele ettekannetele kaasa wõtta, wälja arwatud lasteettekanded ja ettekanded wabas õhus.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 14. Awalikkudel ettekannetel wõiwad alaealised alla 16 a. wanaduse üles astuda ainult oma wanemate wõi eestkostjate loaga, kusjuures kooliõpilastel selleks ka weel koolijuhatause luba peab olema.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): III osa. § 15. Selle seaduse jõusseastumisega kaotab makswuse Wene ajutise walitsuse poolt 27. aprillil 1917 a. wastu wõetud määrus walwe kohta awalikkude waatemängude üle. (Sobranie usak. i rasp. praw. st. 599.)

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 16. See seadus hakkab maksma 1. aprillil 1923 a.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

19. Trükiseadus Üldise komisjoni aruandja **J. Jaakson:** Trükisea-

duse II lugemisel said Riigikogu poolt wastu wõetud kõik teised paragrahwid, wälja arwatud § 15, missugune sai tagasi antud üldisesse komisjoni uuesti läbiwaatamiseks. Üldine komisjon waatas selle paragrahwi läbi ja ei leidnud wõimaliku olewat ühineda kumbagi ettepanekuga, mis minewkordsel istumisel sai tehtud, waid esineb uue ettepanekuga, mis rohkem kompromissilist laadi kannab. Nagu waremalt seletasin, on siin seaduses nii sisemaa kui ka wäljamaa trükitoodete kohta maksuma pandud põhimõte, et nende kohta mingisugust luba tarwis ei ole, waid tarwis on ainult teadaanne walitsuswõimudele nende trükitoodete üle, mis ilmuwad ehk mis wäljamaalt sisse toodakse. See põhimõte on läbi wiidud selleks, et kergendada walitsuswõimudele ja kohtuwõimudele kuritarwituse wastu, mis sellel alal ette tulla wõiksid, wõitlemist. Teiseks aga ka selleks otstarbeks, et wõimaldada statistika materjalide kogumist, mis meil trükitoodete alal on siin walmistatud ehk sisse toodud, — ülepea statistikat sellel alal. See põhimõte on läbi wiidud ka teistes paragrahwides ja üldine komisjon oli arwamisel, et ka nende trükitoodete kohta, mis wäljamaalt sisse tuuakse, peaks sama põhimõte olema. Igatahes ei ole otstarbekohane, kui ühes paragrahwis on maksew üks põhimõte ja teises paragrahwis teine põhimõte. Teisest küljest aga oli üldine komisjon sellel arwamisel, et nii kodumaa trükitoodete suhtes, kui ka wäljamaalt sissetoodawate trükitoodete suhtes, ei tohi tehtud saada ilmaasjata raskusi, mis wõib olla nende walmistamist ehk nende sissetoomist wõiks asjata raskendada. Kõik ilmaasjata raskendused on üldise komisjoni arwamise järele tarwis ära jätta. Kumbki minewkord ettepanud kawatus ei wastanud uue põhjaliku läbikaalumise järele nendele nõuetele täielikult, sellepärast oli üldine komisjon sunnitud uue ettepanekuga esinema. Enamuse ettepanekul, kus on öeldud, et raamatukaupleja, kui ta on wäljamaalt trükitoote saanud, peab wiie päewa jooksul nimekirja saadud raamatute kohta ette panema, ei ole komisjoni arwamise järele mingisugust mõtet ega tähtsust. Wähemuse poolt oli soovitud, et peawad nimekirjad ette antud saama tolli peal. Üldine komisjon leidis, et ka see ettepanek sel kujul ei ole wastu wõetaw, sest ta teeks praegusel ajal asjata suuri raskusi ja iseäranis weel see, et tolliasutus

peaks hakkama neid nimekirju wõrdlema. Kui meie tolliasutuselt nõuaksime, et tema peaks neid nimekirju wõrdlema, siis paneksime temale suure kohustuse peale, mida waewalt ta täita suudab. Need olid põhjused, mis pärast üldine komisjon oma wiimasel istumisel uue redaktsiooni selle paragrahwi kohta otsustas esitada ja see redaktsioon on järgmine. Algas on jäetud nii, nagu ta oli endises § 15, kuna lõpp on uuesti komisjoni poolt redigeeritud järgmiselt: „15 . . . . . on kohustatud 24 tunni jooksul pärast saadetise kättesaamist tolliasutuselt esitama kohalikule politseiülemale saadud trükitoodete saatekirja wõi faktuurat wõi teist nende aset täitwat dokumenti, mis eneses sisaldama peab saadud trükitoodete nimekirja ehk ära kirja ühest nendest dokumentidest.

Nii, et terwe § 15 kõlaks järgmiselt: „Raamatukaupleja wõi muu isik, kes Eesti wabariiki on trükitooteid wäljamaalt sisse toonud laialilaotamiseks müügi ehk mõnel muul teel, on kohustatud 24 tunni jooksul pärast saadetise kättesaamist tolliasutuselt esitama kohalikule politseiülemale saadud trükitoodete saatekirja wõi faktuurat wõi teist nende aset täitwat dokumenti, mis eneses sisaldama peab saadud trükitoodete nimekirja, ehk ära kirja ühest nendest dokumentidest.

Märkus. Nimetatud kohustus ei ole maksew:

1) wäljamaalt sissetoodud trükitoodete kohta, mis teaduslikkudele ja ametiasutustele määratud ehk nende läbi tellitud on;

2) wälisriikide diplomaatiliste ja sõjawäeliste saatkondade wõi esitajate poolt kaasatoodawate wõi nende nimele saadetawate trükitoodete kohta;

3) trükitoodete kohta, mis postiga eraisikutele saadetud ehk eraisiku poolt kaasa toodud, kuid mitte rohkem kui 2 eksemplaari igast nimetusest;

4) § 8. ettenähtud trükitoodete kohta.“

Nõndawiisi on siin siis wastu wõetud see seisukoht, et tolli pealt saadakse wabalt trükitooted kätte ja raamatukaupleja on kohustatud peale trükitoodete kättesaamist esitama politseiülemale saadud trükitoodete nimekirja.

J. Piiskar (is.): Seda ettepanekut ei ole paljundatud ega kätte antud, sellepärast on raske teda jälgida. Wõib olla,

et ma eksin, kuid ma sain nii aru, et dokumendina, mis politseile esitatakse, wõib olla ainult kauba kaasas olew arwe wõi nimekiri. Kohapeal kokkuseatud nimekirja arwesse ei wõeta. See paneb raamatukauplejad raskesse seisukorda sel korral, kui saadetusel faktuurat kaasas ei ole. Kas kaaluti komisjonis, mis sarnasel korral teha tuleks. Kas ei tuleks sellepärast sisse wõtta märkus, et wõimaldatakse kaasasolewatest dokumentidest ära kirja saata wõi nimekiri walmistada. Teen ettepaneku juurde wõtta sõnad „wõi nimekirja“.

Aruandja J. Jaakson: Siin on öeldud, et peab olema kas saatekiri, faktuurat wõi mõni muu dokument, mis eneses sisaldab saadud trükitoodete nimekirja, ükskõik mis nimeline see dokument on, aga dokument peab olema, kus need saadud trükitooted üles on tähendatud. Igatahes arwab komisjon, et raamatukauplejad, kes raamatuid wäljamaalt saawad, peawad need teated ka saanud olema ja neid teateid peab ta siis ligi panema ehk ära kirjad esitama. Ma wõin juurde lisada, et ühes sellega otsustas komisjon karistusmäärusi täiendada punktiga, mille järele raamatukaupleja, kes seda kohustust ei ole täitnud, karistuse alia langeb, mis seaduses ette nähtud.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 15 parandatud kujul wastu wõetud. Seega on kogu seadus II lugemisel wastu wõetud.

20. Karistusmäärused trükiseaduse, awalikkude ettekannete seaduse ja raamatukaupluste ning awalikkude lugemistubade awamise seaduse rikumise asjus — II lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **J. Jaakson:** Läinud istumisel tegi Riigikogu § 4. juures otsuseks seda paragrahwi üldisele komisjonile läbiwaatamiseks tagasi anda. Selle paragrahwi kohta oli tehtud kolm ettepanekut: üks oli tehtud rkl. Johanson'i poolt: üles wõtta 3. reas peale sõnade „poolt awaldamiseks saadetud“ „maksuliste ametlikkude teadaannete jne.“. Teine ettepanek oli tehtud minu poolt: wälja jätta 3. reas sõnad „wõi ametniku“. Kolmas ettepanek oli tehtud rkl. härra Raudkepp'i poolt: § 4 tagasi andakomisjonile selleks, et üles wõtta

määrused ebakõlbliste kuulutuste kohta. Kommisjon kaalus kõik need ettepanekud läbi ja leidis, et härra Raudkepp'i ettepanek käesolewa seaduse arutamise juures ei wõi kõne alla tulla. Käesolewas seaduses räägitakse ainult, nagu tema pealkiri ütleb, ülewaltähendatud kolme seaduse rikkumisest. Mis puutub määrustesse ebakõlbliste kuulutuste kohta, selle kohta on teised kriminaalseadused olemas ja sellepärast nad siia hulka ei käi, mispärast ka kommisjon härra Raudkepp'i ettepanekuga ühineda ei saa. Nüüd, mis puutub härra Johanson'i ja minu poolt tehtud ettepanekutesse, siis arwati komisjonis, et härra Johanson'i ettepanekut ei oleks siis tarwis, kui minu ettepanek wastu wõetakse, sest siis on juba selge, et teadaanded wõiwad ainult ametlikud olla ja et nemad on maksulised, on seaduses ka juba öeldud, nõnda et tarwis ei ole seda siin kordama hakata. Et trükiseadus ei räägi üksikute ametnikkude kuulutustest ja teadaannetest, waid ametiasutuste kuulutustest, siis leidis kommisjon wõimaliku olewat minu poolt tehtud ettepanekuga ühineda, et jätta wälja sõnad „wõi ametniku“. Nõnda oleks komisjoni poolt ettepanud paragrahw järgmine: „Kuulutusiawaldawa perioodilise trükitoote wastutawat toimetajat, kes süüdlane on kohtuotsuse wõi riigi- wõi omawalituse asutuse poolt awaldamiseks saadetud teadaannete wõi kuulutuste awaldamata jätmises, karistatakse:

rahaträhwiga mitte üle kümnetuhande marga.“

L. Raudkepp (kristl.): Ma esineksin küsimisega härra aruandjale, et misugune seadus see on, mis selle punkti kohta käib, mille kohta mina ettepaneku tein. Kas see on weneaegne seadus ja kas wahest ehk on selle punkti tekst käepärast? Kui see punkt on juba mujal tarwitusele wõetud ja seaduses ära määratud, siis on ka muidugi seltskonna huwi kaitstud ja minul ei ole mingisugust põhjust oma ettepaneku juurde jääda.

Juhataja K. Päts: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Meie kriminaalseadused on peaaegu kõik Wene ajast pärit ja ka nimetatud kuulutuste kohta meil iseäralist seadust ei ole, waid maksab weneaegne kriminaalseadus. Fakt on see, et meie siin selles seaduses kõbluse küsimust arutama ei saa hakata, sest

see seadus, nagu tema pealkiri ütleb, ei käi kõlblusmõiste äratähendamise kohta ega ka selles asjas tehtud süütegude kohta, waid käib seaduste rikkumise kohta trükiseaduse, awalikkude ettekannete seaduse ja raamatukaupluste ning awalikkude lugemistubade asjus.

Juhataja K. Päts: Hääletamise korra kohta on rkl. Johanson'i poolt sooviwaldus tehtud, et tema poolt tehtud ettepanek saaks eriti hääletatud. Sellega toonitab ühtlasi ka härra Johanson, et tema oma minewal koosolekul tehtud ettepaneku juurde jääb. Teiste paranduste kohta niisuguseid teadaandeid tehtud ei ole, nii et hääletamisele tuleb üksainus parandus. Panen rkl. härra Johanson'i poolt tehtud ettepaneku „§ 4 kolmandas reas sõna „saadetud“ järele sisse wõtta sõnad „maksuliste ametlikkude“ hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 16 häält, wastu 17, sellega tagasi lükatud. Panen hääletamisele üldise komisjoni poolt ettepanud uue redaktsiooni § 4 kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4-da uus redaktsioon wastu wõetud.

Aruandja J. Jaakson (loeb): § 5. Perioodilise trükitoote wastutawat toimetajat wõi mitteperioodilise trükitoote wäljaandjat, kes süüdlane on selles, et ta riigiasutuste salajashoitawaid protokolle, ametlikka kirju, dokumenta wõi nende sisu, wõi Riigikogu kinnistel istungitel arutatawatest asjadest trükis awaldas ilma sellekohase loata, karistatakse:

rahaträhwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

L. Johanson (sd.): Teen ettepaneku seda paragrahwi komisjoni tagasi anda. Wastaw paragrahw sai komisjonis muudetud ja kui nüüd selles redaktsioonis seda paragrahwi wastu wõtta, siis käib see keeld nii, nagu tuleks igasuguste dokumentide kohta ja salajashoitawate protokollide kohta, kas neid awaldada wõi ei. Tuleks sellele paragrahwile wastaw redaktsioon anda: olgu kas salajashoitaw wõi mitte.

Aruandja J. Jaakson: Trükiseaduse arutamise juures sai see redaktsioon parandatud, kuid õieti mõte ei saanud siin mingisugust muudatust, waid need sõnad käiwad järgnewate sõnade „ametlikka kirju ja dokumente“ kohta ja

mina ei leia ka praegugi mingisugust kahtlust, et need sõnad: „salajashoitawate“ on mõeldud kõikide nende järgnewate sõnade kohta. Ma ei leia, et see ka praegugi nii oleks. Asi on praegusel silmapilgul selge, kui kolmandas reas sõnade järele: „salajashoitawaid“ kaks punkti panna. See näitaks selgemini, et see järgnewate sõnade kohta käib.

Juhataja K. Päts: Selle paragrahwi kohta on kaks ettepanekut tehtud. Üks ettepanek rkl. Johanson'i poolt ja teine aruandja poolt. Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda paragrahwi komisjoni tagasi anda? (Hääletatakse.) Enamus on vastu. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Palume ära lugeda.) Mulle näib, et enamus on vastu. Ettepanekut mulle selle kohta ei ole tehtud. Panen teise paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandus on enamusega vastu wõetud. Panen § 5 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Jaakson (loeb): § 6. Süüdlast selles, et ta trükis awaldas ilma sellekohase loata enne kohtuistungist wõi asja äralõpetamist teate, mis juurduse wõi eeluurimise materjaalist oli wõetud, karistatakse:

arestiga mitte üle 6 kuu wõi rahatrahwiga mitte üle wiiekümnetuhande marga.

L. Johanson (sd.): See paragrahw ei ole mitte küllalt selge. Tegelikus elus woiwad tekkida arwamised, et ajalehtedel üldiselt on keelatud kõikide wäärnähtuste awaldamine enne, kui kohus on lõpetatud ja karistus selle eest on suur. Ma tähendasin juba siin kõnetoolil korra, et arestiga ajakirjanikkudelt midagi kätte ei saa, sellepärast teen ettepaneku need sõnad: „arestiga mitte üle 6 kuu wõi“ wälja jätta.

Juhataja K. Päts: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Käesolewa paragrahwi järele, nagu ta on ette pandud üldkomisjoni poolt, langeb karistuse alla ainult siis, kui awaldatud teade on wõetud eeluurimiste materjaalist. Mida leian, et süüteo koosseis on siin juba palju täpsemalt ära tähendatud, kui prae-

gumaks was seaduses ja et sellepärast härra Johanson'i arwamine ei ole põhjendatud.

Karistumäärused on läbi kaalutud kahes komisjonis; minu arwates oleks õige raske ühe elk teise paragrahwi juures juhusliselt parandusi teha. Selle läbi kaotaks seadus ühtluse, üksikud paragrahwid tuleksid õige juhusliselt wälja. Sellepärast panen ette seda paragrahwi nii vastu wõtta, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud.

Juhataja K. Päts: Rkl. Johanson'i poolt on ette pandud § 6 wälja jätta sõnad: „arestiga mitte üle kuue kuu wõi“. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 6 hääletamisele komisjoni poolt ette pandud kujul. (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Jaakson (loeb): § 7. Perioodilise trükitoote wastutawat toimetajat, kes süüdlane on Wabariigi Walitsuse poolt seaduslikus korras awaldamiseks keelatud teadete awaldamises kaitsewäe jõudude, nende liikumise, riigikaitse abinõude wõi mobilisatsiooni kohta karistatakse:

arestiga mitte üle kuue kuu wõi rahatrahwiga mitte üle wiiekümnetuhande marga.

Selle paragrahwi kolmandas reas on trükiwiga, mida palun ära parandada: on kirjutatud „awaldamiseks“, peab olema „awaldamises“.

Juhataja K. Päts: (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Jaakson (loeb): § 8. Süüdlast trükiasutuse awamises ilma seaduse poolt nõutawa teadaande saatmata wõi esialgses teadaandes tähendatud asjaolude muudatustest teatamata karistatakse:

arestiga mitte üle kolme kuu wõi rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Kui seesugune ettewõte awati ühes abinõude tarwitusele wõtmisega tema warjamiseks wastawa järelwalwe eest, siis karistatakse süüdlast:

wangimajaga mitte üle ühe aasta.

Trükiasutuse all mõistetakse: trükikoda, litograafiat, metallograafiat või muud sarnast tööstusettevõtet, kus mehaaniliste või keemiliste abinõudega waimutooteid paljundatakse.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 9. Trükiasutuse juhatajat, kes süüdlane on selles, et ta:

1) seaduse eeskirju ei täitnud nimetatud ettevõtete jaoks seatud nõorraamatute pidamise kohta;

2) nimetatud ettevõttest trükitoõ wäljalaskmise korral nõutawaid eksemplaare ei saatnud määratud aja jooksul wastawale asutusele, karistatakse:

rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Selle tagajärjel, et meie trükiseaduse § 15 muudeti, pidas komisjon tarwikuks järgmist lisandust wõtta § 9 juurde: „Sama karistuse alla langeb raamatukaupleja või muu isik, kes Eesti wabariiki sisse tõi wäljamaalt trükitooteid laialilaotamiseks müügi ehk mõnel muul teel ja süüdlane on selles, et ta määratud aja jooksul ei esitanud wastawale asutusele saadud trükitoodete saatekirja või faktuurat või teist nende aset täitwat dokumenti ehk ärakirja ühest nendest dokumentidest.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 9 on ühes lisandusega nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 10. Süüdlast selles, et ta trükiasutusest läbikäiwusesse wälja laskis trükitoote, kuhu:

1) teadwalt walesti trükiasutus üles oli märgitud, kus ta trükitud oli;

2) teadwalt walesti wäljaandja või wastutawa toimetaja nimi ära oli tähendatud, karistatakse:

wangimajaga mitte üle ühe aasta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 11. Süüdlast selles, et ta hoidis müügi

jaoks, või müüs, või muul wiisil laiali laotas wäljamaal ilmuwa perioodilise trükitoote, mille laialilaotamine seatud korras oli ära keelatud, karistatakse:

arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

L. Johanson (sd.): Selles paragrahwis on ette nähtud ka nende karistamine, kes trükitooteid „muul wiisil“ laiali laotawad. Näituseks, kui üks inimene annab teise kätte tema kätte sattunud trükitoote. Siia alla võib mahutada isegi sarnased juhtumised, kus mõni wäljamaa ajakiri, mis meie riigis võib olla keelatud, satub meie mõnele ajalehetoimetusele, mis eest tema wastutusele wõetakse. Niikaugele ikka nüüd minna ei saa, et käest kätte andmise eest karistus määratakse. Milleks see aga tarwilik on, seda ei ole weel põhjendatud. Teen ettepaneku sellest paragrahwist wälja jätta sõnad: „või muul wiisil laiali laotas“.

Juhataja **K. Päts**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Jaakson**: Mina ei või mitte komisjoni nimel loobuda nendest sõnadest: „või muul wiisil laiali laotas.“ Ei laotata ju mitte trükitooteid ükskhaawal laiali, waid seda võib ka wäga suurel wiisil teha. See on fakti küsimus, ja peab jääma kohtu lahendada. Senni ei ole aga mitte wiisiks olnud, et kui keegi teisele trükitoote lugeda annab, siis selle eest, kui laialilaotaja trahwitud saab, nii et kui üks eksemplar on ja seda keegi loeb või edasi annab, siis ei saa seda weel selle määruse alla wiia. Võib aga ka weel suurel wiisil ilma tasuta keelatud kirjandust laiali laotada, mida aga mitte lubada ei saa, ja sellepärast ei saa ma komisjoni nimel härra Johanson'i parandusega ühineda.

Juhataja **K. Päts**: Rkl. Johanson'i poolt on parandus tehtud, sellest paragrahwist wälja jätta: „või muul wiisil laiali laotas.“ (Hääletatakse, loetakse hääli.) 17 on poolt, wastu 20 — parandus on tagasi lükatud. Panen § 11 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 12. Ajutiselt seismapandud perioodilise trükitoote wäljaandjat, kes süüdlane on

selles, et ta rikkus keeldu tähendatud toodet välja anda, karistatakse:

arestiga mitte üle 3 kuu või rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

J. Piiskar (is.): Wastuwõetud 12. paragrahw näeb ette, mis juhtub sellega, kes rikub keeldu ajutiselt seismapandud trükitoodeid välja anda. Trükiseaduse arutamisel aga näidati, kuidas need ajutised keelud wõiwad tulla äärmiselt kerge käega, nagu senni, kus trükitoote ilmumine ära keelatakse ja väljaandjat veel karistatakse. Kui ühelt poolt karistatakse seda, kes keelust hoolimata trükitoote wõi artikli välja laseb, siis arwame meie, et teiselt poolt peaks ka karistatama seda, kes ilma põhjusega perioodilise trükitoote väljaandmist ära keelab. Meie näitasime siin juba, kuidas politsei erilise agarusega neid keeldusid korraldab, ja kui tema kätte korraldused antakse, milles ta sugugi kompetent ei tarwitse olla, kuidas temal siis on wõli ära keelata iga toodet oma enese heaksarwamise järele, ilma et see temale mingisugust karistust tooks. Peab arwama, et see kerge käega keelamine mitte ainult sennisel kujul edasi ei kesta, waid et ta veel rohkem areneb. Meie arwame, et tuleks karistus määrata ka sellele, kes sarnaseid kerge käega ära keelamisi ja konfiskeerimisi toimetawad, sest nende keelamiste kaudu saadakse peale muu ka seda kätte, et teatawa perioodilise toote väljaandjat lihtsalt pankrotiks wõidakse teha. Kui alatasa keelatakse ära ja pannakse aresti alla trükistulnud tooted, siis ei pääse nad müügile ega anna väljaandjale tulu. Ja kuigi aasta ehk poole pärast need trükitooted kohtu poolt wabastatakse, siis ei saa neid enam turule lasta, sest nad on wananenud ja igasuguse wäärtuse kaotanud. Ja nii kujuneb siit välja rahatrahwide määramine politsei poolt, kellel on õigus ajutiselt seisma panna... (J. Jaakson (rhw.): Politseil ei ole õigus, ainult kohtuotsuse põhjal.) Kohtuotsus wõib tulla ainult mitme päewa pärast ja siis ju päewalehte enam turule saata ei saa. See on päris selge. Meie arwates peaks seaduses, mis sarnased waljud karistusnormid määrab, ka selleks karistusnormid olema, et neid ära-

keelamisi kerge käega toime ei pandaks. Sellepärast teen ettepaneku wastu wõtta uus paragrahw 12-a järgmise sisuga: „§ 12-a. Politseiametnikku, kes süüdlane selles, et ta laskis aresti alla panna wõi ära korjata trükitoote, mille aresti alla panemist wõi ära korjamist kohus oma korraldawal istungil ei kinnita, karistatakse:

arestiga 3 kuust kunni 6 kuuni wõi rahatrahwiga kolmestkümnest tuhandest margast kunni wiiekümnetuhande margani.“

Juhataja **K. Päts**: Sõna on järjekorras aruandjal.

Aruandja **J. Jaakson**: Siin on tegemist lihtsalt arusaamatusega. Selles paragrahwis räägitakse sellest, et kui perioodiline trükitoode on seisma pandud. Seismapanemise õigust politseil ei ole, see õigus on ainult kohtuwõimul, kohtuotsuse põhjal wõib see tehtud saada ja meie ei saa mitte sarnast seadust välja anda, et meie kohut wastutusele wõtame otsuse eest, mis tema teinud. Seda ei ole kuskil riigis. Mis puutub nüüd politseiwõimudesse, siis need tõesti wõiwad selle trükiseaduse järele trükitooteid ajutiselt ära korjata ja peawad 24 tunni jooksul siis asja kohtuwõimude kätte andma. Härra Piiskar'i ettepanek ei ole wastuwõetaw. Kui politsei on seadusi rikkunud, siis tuleb teda wastutusele wõtta ametialaliste süütegude kohta käiwate kriminaalseaduste järele, aga mitte käesolewa seaduse järele, mis käib trükiseaduse rikkumise kohta. Peale selle on siin ka siseminister wastutaw; kui ta laseb tihti sündida, et politsei seaduswastaselt toimetab, siis on Riigikogul wõimalik temale umbusaldust awaldada ja teda sundida lahkuma.

Juhataja **K. Päts**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Minu poolt esitatud paragrahw sisaldab karistusnormid nende tegude eest, mis on trükiseaduse § 17, kus on öeldud: „...kunni kohtuotsuseni aresti alla panna ehk ära korjata järgmistel juhtumistel...“ Teiseks kõnelewad järgmised paragrahwid karistusseaduses juba teistest küsimustest, mis ei ole seotud trükitoodeid. Sellepärast leian mina, et see paragrahw on sisuliselt wastaw trükiseadusele ja et tema koht peaks selles paragrahwide järjekorras olema.

Juhataja **K. Päts**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Jaakson**: Ma wõin ainult seda korrata, et see paragrahw, millest härra Piiskar räägib, mitte kohane ei ole. Sellekohta on iseäraline peatükk kriminaalseaduses ja ainult seal wõib jutt olla kuritarwitustest ametnikkude poolt, aga mitte siin, kus on määrused trükiseaduse rikkumise kohta eraisikute poolt.

Juhataja **K. Päts**: Rkl. Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud uus § 12 sisse wõtta, mis järgmine oleks: „Politseiametnikku, kes süüdlane selles, et ta laskis aresti alla panna wõi ära korjata trükitoote, mille aresti alla panemist wõi ära korjamist kohus oma korraldawal istungil ei kinnita, karistatakse:

arestiga 3 kuust kunni 6 kuuni wõi rahatrahwiga kolmestkümnest tuhandest margast kunni 50.000 margani“.

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see paragrahw tagasi lükatud.

Aruandja **J. Jaakson**: Täheandan siin ette, nagu ma trükiseaduse arutamise juures seletasin, anti § 16 trükiseadusest komisjoni tagasi, ja sel korral otsustas komisjon seda § 16 koguni wälja jätta.

Selle tõttu tuleks § 13 järgmises redaktsioonis wastu wõtta: „Walmistamise wõi läbikäiwusesse laskmise asjus süütegewust sisaldawate trükitoodete kohta wõib kohus, rippumata uue nuhtlusseaduse § 36-da tarwitusele wõtmisest, määrata:

1) perioodilise trükitoote seismapanemist wõi jäädawalt ärakeelamist;

2) wäljamaal ilmuwa perioodilise trükitoote sissetoomise ärakeelamist kunni kahe aastani;

3) kohtuotsuse lähemas trükitoote numbris wäljakuulutamist.“

Juhataja **K. Päts**: Panen selle paragrahwi uues redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 14. Süüdlast selles, et ta korraldas näitemängu, ooperi, kontserdi, kino, tsirkuse

wõi teise sarnase ettekande, kuhu igaiüks ilma isiklise kutseta wõib ilmuda, wõi kuhu pääsemise eest tasu wõetakse, ilma et ta sellest seaduse korras teatanud oleks, karistatakse:

arestiga mitte üle kolme kuu, wõi rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 15. Süüdlast selles, et ta ilma kohaliku omawalitsuse nõusolekuta ja siseministeriumi loata restoraanis, kabarees, kohwikus wõi teises sarnases ettewõttes, kus sööke ja jookke kohapeal tarwitamiseks müüakse, awalikka ettekandeid korraldas, karistatakse:

arestiga mitte üle kolme kuu, wõi rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 16. Süüdlast awalikul platsil, teel wõi tänawal awaliku ettekande korraldamises, ilma kohaliku politseiülema loata, karistatakse:

rahatrahwiga mitte üle kümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 17. Näitemängu, ooperi, kontserdi, kino, tsirkuse wõi teise sarnase ettekande, kuhu igaiüks ilma isiklise kutseta wõib ilmuda, wõi kuhu pääsemise eest tasu wõetakse, korraldajat, kes süüdlane on selles, et ta:

1) Sarnase ettekande korraldas saadetud teadaandele mittewastawalt;

2) seatud määrusi ei täitnud alaealiste pääsemise suhtes sarnastele ettekannetele wõi nende ülesastumise suhtes neil ettekannetel, — karistatakse:

rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 18. Süüdlast selles, et ta awas raamatukaupluse, ajalehtede kontori, ajalehtede kioski wõi awalikuks tarwitamiseks määratud laenuraamatukogu wõi lugemistoa, ilma seaduse poolt nõutawa teadaande saatmata, wõi et ta esialgses teadaandes tähendatud asjaolude muudatustest ei teatanud, karistatakse:

rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 19. Süüdlast selles, et ta kauples trükitoodetega käsimüügi teel awalikkudel platsidel, teedel, tänawatel wõi kodanikkudele kodus pakkumas käies ilma seaduse poolt nõutawa teadaande saatmata, wõi et ta esialgses teadaandes tähendatud asjaolude muudatustest ei teatanud, karistatakse:

rahatrahwiga mitte üle kolmekümnetuhande marga.

L. Johanson (sd.): Selle paragrahwi redaktsiooni järele kujunewad asjad nii, et kui keegi tahaks oma raamatukogu maha müüa, tema seda ilma politsei loata teha ei wõi. Mina arwan, et wäga paljudel on juhust olnud, et tema juurde on tulnud pakkuma raamatuid, kui on raamatute sennine tarwitaja ära surnud, ema wõi lesk. § 19 järele, kui tema sellest enne ei saada teadet politseile, karistatakse teda rahatrahwiga mitte üle 30.000 marga. Need raamatud on aga wäärt 50—30 marka tükk. Wõib olla, peab see wastama trükiseaduse wastawale paragrahwile, kuid ka trükiseaduse wastaw paragrahw on sellepolest wäga puudulik. Kui politsei protokollile teeb inimese peale, kes raamatuid pakkuma läheb, siis antakse sellele protokollile kohtulik käik. Mina arwan, et ei maksaks kodanikka nii wäga politseiga piirata. Kui nüüd kõik nii wäga pingule tõmmatakse, siis, mida rohkem pingule tõmmatakse, seda rutem kõik katkeb. Teen ettepaneku sellest paragrahwist wälja jätta: „wõi kodanikkudele kodus pakkumas käies“.

Juhataja **K. Päts**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Jaakson**: Mina arwan, et ühtegi segadust see paragrahw ette tuua ei wõi, selles mõttes, nagu siin härra Johanson arwab. Müümine ja kauplemine on ikkagi kaks isesugust asja. Kauplemine on ikka see profession, kes sellel alal äri ajab. Peale selle on siin weel teine garantii, et ilma asjata wastutuselewõtmist ei wõi ette tulla. Siin on nimelt öeldud, et karistatakse sel juhtumisel, kui tema teadaannet saatnud ei ole. See on paragrahwi 3-as reas selgesti öeldud.

Juhataja **K. Päts**: Rkl. Johanson'i poolt on järgmine parandus tehtud, nimelt § 19-as wälja jätta sõnad: „wõi kodanikkudele kodus pakkumas käies. Asun hääletamisele. Kes on selle paranduse poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Kes on § 19 wastuwõtmise poolt? (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): II osa. § 20. Selles seaduses ettenähtud süüteod alluwad rahukohtunikkkudele. Süütegude arutamisel tuleb käia uue kriminaalseadustiku üldosa määruste järele.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Neil põhjustel, mil meie sunnitud olime § 13 punkti üles wõtma, et ka need kohtu karistuse alla langewad, kes wäljamaalt on sisse toonud trükitooteid, kui see keelatud oli, panen ette üldise komisjoni nimel wastu wõtta peale § 20 järgmine paragrahw: „§ 21. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 1213¹⁸ täiendatakse järgmise märkusega:

„Wäljamaal ilmuwa trükitoote asjas wõib kohus peale selle ära keelata kunni kohtuotsuseni nimetatud toote sissetoomise.“

See paragrahw räägib sellest, et sissemaal ilmuwa trükitoote kohta wõib kohus otsustada, kas teda kohe seisma panna wõi mitte. Wäljamaa trükitoode kohta wõib kohus sissetoomise ära keelata.

Juhataja **K. Päts**: Üldise komisjoni poolt on ette pandud uus para-

grahw 21. Palun, kes on selle paragrahwi wastuwõtmise poolt, kätt tõsta. (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb): § 22. Käesolew seadus hakkab maksma 1. aprillil 1923 a.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamu-

sega wastu wõetud. Seadus on II lugemisel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 25 häält; wastu 12, sellega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.
Koosolek lõpeb kell 2.15 min. päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Päts**.

Abisekretäär **J. Bergman**.